

BENKŐ MELINDA

111 SZÓ AZ ÉPÍTÉSZETRŐL

TERC

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (BME)
Építészmérnöki Kar

„Bevezetés az építészetbe” elsőéves kötelező tantárgyának tankönyve

A könyv egyrészt támaszkodik a szerző „Bevezetés az építészetbe” előadássorozatára, másrészt „Az építészeti gondolkodás alapjai” című kutatására, amit az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj program keretében folytatott 2009-2012 között.

A kézirat elkészítését és a könyv megjelenését támogatta:
Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti Kulturális Alap

© Benkő Melinda, 2013

© Hungarian edition TERC Kft., 2013

ISBN 978 963 9968 91 2

Kiadja a TERC Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.
Szakkönyvkiadó Üzletága, az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesületének a tagja

Felelős kiadó: a kft. ügyvezető igazgatója
Felelős szerkesztő: Lévai-Kanyó Judit kiadóvezető
Kereskedelmi és marketingvezető: Augusztini-Szekeres Judit
Azonosítási szám: JT-1259

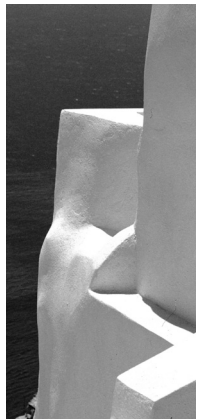
A könyvet tervezte: Dancsák Attila
Nyomdai előkészítés: Freak Bt.
Nyomtatás és kötés: Mesterprint Kft.
Felelős vezető: Szita Lajos ügyvezető igazgató

A képek többsége a szerző felvétele, a többi:
tp – Tóth Péter, th – Tóth Hanga, tf – Tóth Fábán

Minden jog fenntartva.

Tilos ezen kiadvány bármely részét sokszorosítani, információs rendszerben tárolni vagy sugározni bármely formában vagy módon a kiadóval történt előzetes megállapodás nélkül; tilos továbbá terjeszteni másféle kötésben, borítóval és tördeléssel, mint amilyen formában eredetileg kiadásra került.

TERC Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.
1149 Budapest, Pillangó park 9.
Tel.: 222-2402, Fax: 222-2405
E-mail: terc@terc.hu
www.terc.hu, www.terc.eu

ELŐSZÓ

A könyv a Bevezetés az építészetbe c. tantárgy alaptankönyve, amellyel az építészhallgatók elkezdik stúdiumukat a Műegyetemen. A kötet ugyanakkor jól használható kézikönyv az építészet iránt érdeklődőknek, a szakmabelieknek pedig izgalmas kaland. Az építészet nem lezárt diszciplína, mindig újabb és újabb szempontok, megközelítések és meglátások gazdagítják és tágítják azt a gondolkodásmódot, amely alapján az épületek megszületnek. A 111 gondosan kiválasztott szó 11 témakört ölel fel: építészet, építés, természet, város, tér, idő, ember, rendeltetés, forma, tudomány, művészet. A 11 téma jelzi a nyugati gondolkodásunk rendszerező, kategorizáló jellegét, de egyben ennek kritikáját is, hiszen az önkényesen választott fogalmak sokszor átcsúsznak egymásba. A 111 szó a szerző szubjektív választása, amely egyrészt sugallja, hogy az építészet (az élet) lényegét mindenkinek magának kell meglesnie, nincs egyetlen igazság, másrészt a fogalmak az építészet interdiszciplináris jellegét is tükrözik.

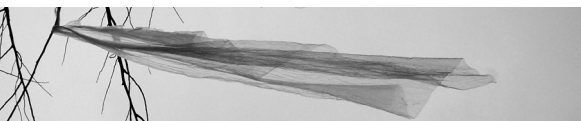
Az építészet ugyanakkor nem gondolati műfaj, a formaadás nem a szavakból indul ki. A szavak, amennyire segítenek minket a megértésben, olyannyira el is távolítanak tőle, mert a nyelv fogalmi logikáját kényszerítik ránk. A nyelv fogalmi logikája pedig nem alkalmas teljes mértékben megragadni az építészetet, amelynek célja a tér létrehozása, a végtelen kozmikus térből egy véges darabka kijelölése, amit az ember a formaadás gesztusával anyagból tud létrehozni, mert a földi lét anyaghoz kötött. Az, hogy milyen és mekkora ez a tér, az az ember önmagáról alkotott képétől függ. Hogyan lehet mégis az építészeetről beszélni? Mi az építészet egyáltalán? Hol kezdődik és hol végződik? Mit is lehet megtanítani az építészeetről? – számtalan kérdés adódik, ha ezt a kis könyvet kézbe vesszük.

Bár az építészetet sokszor a műszaki tudományok közé szokás sorolni, legnagyobb vívmányai technikai jellegűek, hamar rá kell döbbernünk, hogy táptalaja valójában a filozófia, a művészet és a költészet. Ennek megélése nélkül az épü-

leteket csak funkcionális tárgyakként látjuk, ami még jobban elszigetel bennünket önmagunktól, természet-mivoltunktól. Miközben modern világunkban egyre több ismeretre teszünk szert, paradox módon a világegyetem rendjét illetően egyre bizonytalanabbak vagyunk. Racionális tudatunk elfojtotta azt a mély, bölcs és egyetemes tudást, amit a természeti népek magától értetődően birtokoltak, azt a tudást, ami az érzékelhető lét határain kívül esik. Hogyan lehet a sok ismerettől megzavarodott elménket lecsendesíteni, kiüríteni, hogy képesek legyünk rácsodálkozni a körülöttünk lévő világra úgy, hogy meglássuk a jelenségeket a maguk valóságában, és ne azt, amit megtanítottak nekünk. Benkő Melinda könyve erre is int. Legyen bátorságunk önállóan, előítéletektől mentesen szemlélődni, ne féljünk magunkat átadni az élményeknek, amelyek a szemlélődés közben érnek minket. Ekkor talán többet megértünk az építészetből is. A 111 szó a szabadságról is szól. Az ember szabadsága abban áll, hogy a számára éppen akkor adott keretek között hogyan gondolkodik, viselkedik, választ. Minden tőle függ, tulajdonképpen végtelen a szabadsága. Börtönbe önmagát zárja, ha nem tud szabadulni megrögzött előítéleteitől, kategorikus és kizárólagos gondolkodásától.

Az építészet tanítása biztosan nem kész megoldások átadása, csupán gondolatok ébresztése lehet. A gondolatok legfőbb ébresztője pedig a kétség, ami nélkül kérdezni sem lehet. A könyv tulajdonképpen kérdéseket tesz fel és gondolatokat ébreszt. Ha tanít is valamit, akkor talán csak azt, hogy az építészet legfőbb feladata, hogy az ember teste és lelke otthonra leljen ebben a világban.

Lévai-Kanyó Judit

HASZNÁLATI ÚTMUTATÓ A KÖNYVHÖZ

A 111 jelképesen a lista befejezetlenségére utal, és a bemutatás szigorú formai kerete – címszó, témakör, szöveg, kép, könyvajánlat – is a nagy mennyiségű „egyébről” való tudatos hallgatást sugallja. Így a könyv szemléletét átvevő olvasó be-
léphet az „építészetbe”, de a felfedező út már sajátja.

A 111 kiválasztott szó a könyvben ábécé sorrendbe rendeződik, egy oldalon egy szó van. A címszó után megjelenik annak a 11 témakörnek a száma, amelyhez a fogalom kapcsolódik, a legjellemzőbb félkövér kiemeléssel.

- 1 – építészet
- 2 – építés
- 3 – természet
- 4 – város
- 5 – tér
- 6 – idő
- 7 – ember
- 8 – rendeltetés
- 9 – forma
- 10 – tudomány
- 11 – művészet

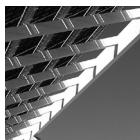
A rövid, gondolatébresztő szöveget kísérő illusztráció és a szerző által ajánlott könyv vállaltan szubjektív válogatást tükröz. A szakirodalom adatai csak magyarul vagy csak idegen nyelven olvasható könyvnél a szerző neve, az első megjelenés éve, a könyv címe, kiadója és a kiadás helye; míg magyar fordításban is létező idegen nyelvű könyvnél a magyar könyv adatait az eredeti cím és az első megjelenés éve követi.

A könyvet kiegészíti egy olyan, a www.urb.bme.hu honlapon található, évente bővülő digitális adatbázis, amelynek tablóit a BME Építészmérnöki Kar elsőéves diákjai önállóan, konzultáció nélkül készítik. Feladatuk egy-egy megadott építészetben is használt fogalom általános bemutatása, illetve értelmezése saját lakókörnyezetükből vett minta segítségével.

ablak	fal / oldalsó határ
állandóság	fenntarthatóság
analógia	fény
antropomorfizmus	flexibilitás
anyag	forma
arány	geometria
átalakítás	globális
áthatás	gyakorlat
átlátszóság	hajlék
átmeneti tér	használó
áttetszőség	hegy
baluba	hely
barlang	hibrid
belső tér	hierarchia
burok	ideiglenesség
digitális	idő
díszítés	irányultság
domborzat	jel
egyszerűség	kapu
elemzés	kommunikáció
elmélet	kompozíció
építés	koncepció
építész	kontextus
építészet	kontraszt
érzékelés	korszellem
esztétika	kör
etika	köz-
faktúra	központ

kultúra
külső tér
lépcső
lépték
lista
lokális
magán-
melléhelyezés
modell
morfológia
mozgás
múlandóság
művészet
négyzet
növényzet
nyelvezet
nyitottság
organikus
oszlop
örökség
összetettség
rajz
redukció
rendeltetés
rendszer
részlet
rétegződés
ritmus

séma
séta
stílus
szerkezet
szín
táj
takete
talaj / alsó térhatár
tanulás
társadalom
technika
tektonika
tér
térkép
természet
tervezés
tető / felső térhatár
textúra
tipológia
tudomány
újszerűség
univerzum
utópia
város
víz
zárttság
zsebkönyv

Ablak-zsiráf... a magyar szavak abc sorrendbe állítása az ablakot kötelezően az elsők közé emeli, így egy építészetről szóló könyv csak ezzel kezdődhet. Zsiráf helyett azonban a zsebkönyvvel zárul, ami az ablakhoz hasonlóan egy kis rést nyit a világra...

Az ablak a ház legfontosabb érzékszerve, kétarcú, kintről és bentről egyaránt létező nyílás. Rajta keresztül érintkezik az épített belső tér a külvilággal, de nem hoz létre valós fizikai kapcsolatot, átjárási lehetőséget a kettő között, hanem csak látható, hallható és szagolható a másik oldal. Nappal a külső felől érkező fény élettel tölti meg a házat, míg éjjel a belső tér mesterséges fénye ad jelzéseket kifelé. A bent esetleges magányát a kint eseményei, zajai, illatai oldják, ugyanakkor a belsőből kiszűrődő képek, hangok és szagok a kint használóit vonzzák a házba vagy taszítják tőle távolra. Az ablak szerepe elsősorban funkcionális, hiszen a természetes fény forrása. Feloldja a belső zártságát, mérete (kicsi, nagy), falon belüli helyzete (középen, fent, sávablak, teljes felületet betöltő üvegfal, falmélyedésben vagy homlokzaton síkon lévő), formája (négyzetes, függőleges, vízszintes, kör, díszített), szerkezete (kerete, tagolása), működése (nyitható, fix) és anyaga (átlátszó, áttetsző, tükröződő) egyaránt szabályozza a bent és kint közti vizuális és térbeli kapcsolatot. Emellett az ablak a ház jellegét is alapvetően meghatározza, így kialakítása korok és kultúrák építészetének egyik legfontosabb lenyomata.

Koppenhága

ideiglenesség, múlandóság

Az épületekkel szemben általában megfogalmazott egyik leglényegesebb elvárás a fizikai állandóság, vagyis az idő múlásával, a természeti erők és az ember romlásával szembeni ellenállás kialakítása. A tartós anyagokból (kő, téglá, beton) készült és jól működő

ház esélyt kap arra, hogy méretétől függetlenül műemlékké váljon, és a későbbi használóit egy eszmére, egy személyre, egy korra vagy egy eseményre emlékeztetesse. Ugyanakkor a régiség önmagában nem kötelez megtartásra, nem az épület, hanem az anyag az állandó, ezért korábbi korok, más kultúrák természetes módon, építési alapanyagként vagy átépíthető tömegként használták örökségüket. A régmúlt megmenthető épített értékeinek védelme Európában a 18. század végén kezdődött, és ennek köszönhetően a funkcionális szempontok mellett már a művészi megformálás önmagában is egyfajta lehetőséget biztosít a maradandóságra, a változtatások, illetve a bontás elkerülésére. Napjainkban a különböző szintű műemlékeket (világörökség, országos, helyi védettség) törvények védik, illetve a környezettudatos építészet elvei elősegítik a meglévő épületállomány újrahasznosítását. Az állandóság azonban nemcsak fizikai változatlanyságot jelent, amikor a ház múzeum, eredeti állapotában rekonstruált, megtekinthető, mozdulatlan tárgy, hanem állandóságot tükrözhet egy épület tömege, tere, hangulata annak ellenére is, hogy használata átalakul, helyet ad a másnak.

Orebic /
Horvátország

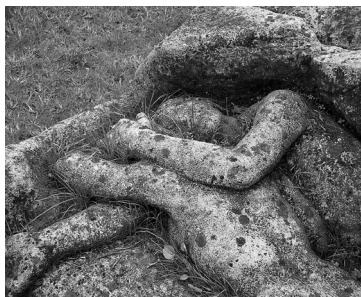

Saint-Ours-
Les-Roches /
Franciaország
(tp)

Az analógia az építészeti koncepció alapja, mivel a tervező általában egy formai vagy gondolati előkép segítségével alkot, valamihez hasonlónak vagy valamihez hasonlóan formál. Az építészet analógiái gyakran nem saját területéről származnak, így lehet például az élő és élettelen természet alkotásainak egyik legfontosabb forrása: az emberi test és gesztusai (antropomorfizmus), az állatok (zoomorfizmus) és növények formája, az élővilág tudományosan feltárt törvényszerűségei (digitális építészet, parametrikus tervezés), az univerzum és változásai (ökologikus építészet), a földi domborzat (dombház), a vizek (felhő) és a kőzetek (meteorit) stb. A tervezői koncepciót és formálást az adott kor előremutató tudományos elméletei (strukturizmus, dekonstruktivizmus, káoszelmélet, fraktálgeometria) és műszaki eredményei (gépek, hajók) is inspirálják, de a művészetek még inkább az építészet folyamatos ösztönzői. Az új kifejezésformák általában az elméletben, és egy ház építési költségeihez képest olcsóbban megvalósítható festészeti (kubizmus), szobrászati (minimal art), filmművészeti (matrix), vagy akár irodalmi és zenei alkotásokban jelennek meg. Mindemellert építészek egymás munkáit is használják saját tervük kiindulópontjaként. Napjainkban azonban ez egyre inkább magában rejti a hasonlóságra alapuló analógia helyett az egyszerű másolás veszélyét, mivel a net segítségével végtelen mennyiségű irányított interpretáció (épületfotó, előadás, kritika, tervrajz) bárhol és mindenki számára elérhető.

Az építészet egyik fontos célja a mesterségesen felépített és használt környezet humanizálása. Az emberi test minden viszonyítás alapja, így természetes, hogy az építéshez alkalmazott mértékegységek (arasz, öl, lépés, hüvelyk vagy az angolszász világban még ma is hivatalosan használt yard), illetve a szakszókincs, amely minden nyelven sok, az emberi testre utaló szót használ (magyarul: homlokzat, oszlopfő, lábazat, könyökfa, tetőgerinc, térdfal) ezt a kötődést tükrözi. Az antropomorfizmus, ami a teljes emberi test vagy egy testrész formájú vagy arra utaló város, épület, illetve részlet kialakítását jelenti, a humanizálásra törekvés egy különleges módja az építészetben. Az első ilyen konkrét, nemcsak díszítményként megjelenő emberábrázolás, hanem tartószerkezeti elem is egy épületben az ókori görög kariatida (nő) és atlasz (férfi), melyek használatát később a barokk, a historizmus és a posztmodern építészet elevenít fel. Ennél azonban jóval gyakoribb a történeti és a kortárs építészetben, mikor a tömegforma, az alaprajz, a szerkezet vagy egy részlet inspirálója az emberi test, de az már tervezői döntés, hogy ezt egyértelműen felismerhető a házon vagy csak az alkotás háttérében lappangó, a tervezést vezető, a szépség ígéretét hordozó analógia marad.

Velence /
Olaszország

Tulajdonságaik minden anyagot valamilyen használatra és formálásra determinálnak, és ha ezek ismeretére alapul a tervezés és az építés, összhangba kerül anyag, szerkezet, forma, tér és részletek. Az építészet kapcsán az anyagok sokféleképpen csoportosíthatók. Az építés közelében, a természetben megtalálható anyagok a házat (színeivel) helyhez kötik, a szállítási költségek minimálisak, míg a távolról beszerzett anyagok (márvány) az elképzelt egyedi arculatot biztosítják, vagy az előregyártásnak köszönhetően lehetővé teszik a gyors helyszíni építkezést. Vannak természetes és mesterséges, egynemű (kő) és kompozit (beton), szerkezetépítésre alkalmas vagy csak egyéb használatra megfelelő anyagok. Korunk, a komplex fenntarthatóság kihívására reagáló szempontrendszerének lényeges új, illetve újra felismert eleme az anyagok újrahasznosíthatósága és az ennek megfelelő anyaghasználat (meglévő, természetes, lebomló, nem szennyező). Az anyag a házban megjelenhet eredeti állapotában (struktúra és textúra), megmunkálva (faktúra), eltakarva (festék, burkolat) vagy akár fénnel átlényegítve. A tervezők és a kutatók folyamatosan az anyagokban rejlő lehetőségeket keresik (üveggerenda, műanyag burkolat, áttetsző

beton), mivel csak az anyag használata által hozhatják létre a teret, és valósíthatják meg művészi és mérnöki elképzeléseiket.

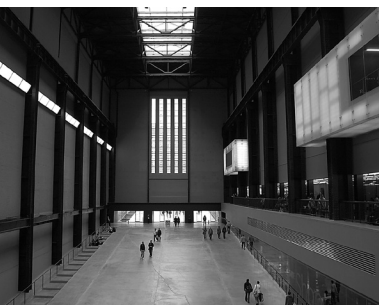

Orvieto /
Olaszország

Az embert a kezdetektől foglalkoztatja a természet törvényszerűségeinek megismerése, ezért a természeti szépség objektívizálására törekszik, hogy saját alkotásainak biztos alapokat adjon. Az építészetelméletnek több mint kétezer évig a helyes arány keresése volt a központi kérdése, vagyis a részek egymáshoz és a részek egészhez való viszonya. A felfedezett és az építészetben is gyakran használt arányrendszerek számtani és mértani arányokra oszthatók. A számtani arány a tervezés és építés szempontjából könnyen kezelhető, mivel matematikailag többszörözhető és osztható egységekből áll. Alapegysége egy „modul”, egy adott méret, mint az ókori oszloprend egészét meghatározó oszlopátmérő, egy építőelem (tégla, béléstest, cserép) vagy egy szám (például a 30 cm a nemzetközi méretegységítés modulja). De az úgynevezett zenei arány is számszerűsíthető rendet tükröz, amit Püthagorasz a hallás törvényei (oktáv 1:2, quinte 2:3, quart 3:4) segítségével dolgozott ki. Ezzel szemben a mértani arányok nem pontos számokon, hanem geometriai szerkesztéseken alapulnak (például a négyzet és átlója közti összefüggés). Legismertebb – már az ókori Egyiptomban felfedezett és az alkotásoknál is felhasználta – szabály az aranymetszés, ahol egy szakasz oly módon oszlik két részre, hogy a kisebb és nagyobb szakasz aránya megegyezik a nagyobb és az egész arányával. Minderre építve Le Corbusier 1948-ban mutatta be Modulorját, melybe az emberi test, az aranymetszés, a Fibonacci sor és az 1:2 igazságait integrálta.

La Tourette/
Franciaország

Az épületek rengeteg változást élnek meg. Anyagaik nem tudnak ellenállni a természetes öregedésnek és a használat okozta amortizációnak, a funkciójuk módosul vagy teljesen átalakul (lakóházból múzeum lesz), tulajdonosaik (öröklés), rövid vagy hosszú távú bérlők,

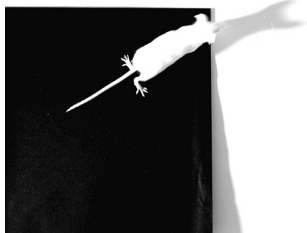
London (tp) látogatóik is mindig más személyek, így a használói igények is állandóan változnak. A ház alkalmazkodóképessége, tereinek, szerkezetének, anyagainak újrahaznosíthatósága, ezáltal várható élettartama építészeti eszközökkel kódolható. Például a homlokzaton, tetőn, belső terekben alkalmazott mozdítható vagy mozgó elemek könnyen alakítható arculatot eredményeznek, a pillérváz rendszer vagy az alátámasztás nélküli nagy fesztáv lehetővé teszi a szabad alaprajzi formálást és a téri tagolás egyszerű átalakítását, a telek nem maximális beépítése megengedi a későbbi bővítést, a hozzá- és ráépítést stb. Az átalakítás különböző mélységben érinti a házat. Legegyszerűbb a bútorozás megváltoztatása (lakberendezés), ennél összetettebb a belső terek módosítása, ahol a válaszfalakat, burkolatokat, közműveket építik át (belsőépítészet), a szerkezetet is érintő belső átalakítás (új nyílások, földem megbontása) pedig már kötelezően építési engedélyhez kötött munka (építészet). Európában, a 21. század építészeti feladatainak többsége már meglévő épületek részleges vagy teljesen átalakítása, melynek során a régi, akár csak néhány évtizede épített házak használata változik, külső megjelenése átformálódik.

melléhelyezés

Az áthatás a melléhelyezés mellett, a tömeg- és térvizonyok alaptípusa. Építőelemek egymásba szövése, csomózása, kapcsolása ősi tudás, amelyet elsősorban tapasztalati úton tökéletesítettek és hagyományként örökítettek tovább. A mai szerkezettervezés, anyaghasználat, technika és technológia változásai révén is állandóan újabb csomóponti megoldásokat kínál, ahol különböző részek egymásba építésének segítségével jönnek létre az egyedi részletek.

A térbeli áthatás eredménye is különleges térhelyzet, mely választásokat nyújt, nyitott és dinamikus. A természeti és épített környezetben egyaránt léteznek ezek az áthatások, de ebben a térvizonyban rejlő összetett tér-

beli lehetőséget, amely a tér minősége és használata szempontjából is új dimenziókat hordoz, csak a 20. századi modernizmus fedezte fel és tudatosította. Az áthatás terek összemetsződését jelenti, ahol egymásba érve, a terek határán vagy egymásba ható részén új minőségű tér keletkezik. Ezen a részen a találkozó terek nem őrzik meg önálló karakterüket, nem maradnak zártak, hanem egybefolynak, és kialakul közöttük egy olyan „is-is” tértartomány, amelyik egyszerre több tér része, ugyanakkor egyértelmű saját, „köztes” identitással, akár névvel is rendelkezik. Ilyen például egy utcakereszteződés, amely értelmezhető két külső tér, utca terének áthatásaként, egy templom négyezeti tere, amely a főhajó és a kereszthajó belső tereinek áthatásaként jön létre, vagy egy árkád tere, ami a külső és belső terek áthatásaként élő, úgynevezett átmeneti tér.

Budapest (th)

áttetszőség, zártság

Az átlátszóság elsősorban az anyag fizikai tulajdonsága, mely lehetővé teszi, hogy átjárja a fény. A 19. századtól kezdve az üveg egyre nagyobb mennyiségben történő alkalmazása a hagyományosan zárt jellegű faltesteket nagyméretű nyílásokkal áttörtté, a tartószerkezettől függetlenedő függönyfallal akár teljesen átlátszóvá teszi. Megváltozik belső és külső tér kapcsolata, az átlátszó felületek által vizuálisan egybefolynak a terek. A modern építészet elmélete azonban a transzparencia más jelentéseit is feltárja. A kubista festészet alapján az építészeti kompozíciókban, grafikákban síkfelületek egymásra rajzolásánál érvényesítik, de ennél az építészet térbeliségéből adódóan, jóval fontosabb szerepet kap a téralkotásban. Virtuális transzparenciának nevezik a terek áthatását, mikor a térrészek egymásba kapcsolódnak, és határukon új minőségű, egyszerre több különböző tér észlelését eredményező, dinamikus átmeneti helyzet, önálló tértartomány keletkezik. A szó használata napjainkra még tovább bővült és különböző közegek, fizikai rétegek, szerkesztési rendek egymásba és egymás fölé helyezéseként is értelmezhető, hiszen az

új által nem tűnik el a régi, nem biztos, hogy látható, de érzékelhető. Az átlátszóság tehát nemcsak optikai tulajdonság, hanem a mögöttes tartalmak tudatos megjelenítése vagy szükségszerű megjelenése.

Párizs

belső tér, külső tér

Az átmeneti tér külső és belső tér áthatásának eredménye. A külső és belső nem egyszerűen egy felület, fal mentén érintkezik, hanem a találkozásuknak térbelisége van. Így a környezet külső tere és az épület belső tere határán egy kialakításában és használatában egyaránt összetett, köztes téri helyzet keletkezik. Az átmeneti terek többsége az épülethez tartozik, annak építészeti szerves részét alkotja (tornác, árkád, előtető tere), ugyanakkor a külső tér természetes folytatásaként (külső időjárási viszonyaival) működik. A sajátos térbeli és használati fölösleget nyújtó átmeneti terek általában nem egyértelmű téri helyzetek. Létük több térképző elem együttesen érzékelteti, és pontos térhatárokkal nem, vagy csak ritkán rendelkeznek. Formálásukban és csoportosításukban fontos szerepe van az alsó, oldalsó és felső térhatároknak. A szinte zárt hatású, padlóval, oldalfalakkal, tetővel és oszlopokkal lehatárolt klasszikus portikusz ugyanúgy átmeneti térnek tekinthető, akár egy könnyed, az épület elé futó, konzolos tető alatti tér, vagy egy nappali helyiség elé feszülő, fedés nélküli nyitott terasz. Az átmeneti terek használata is nagyon eltérő, attól függően, hogy milyen típusú belső és külső terek határán található. Egy városi főtérre nyíló, kávézókkal benépesült árkádsor a külső tér használatát gazdagítja, míg egy csendes villa saját kertjére nyíló verandája inkább belső térének bővítménye.

Budapest (th)

átlátszóság, zártság

Pécs (th)

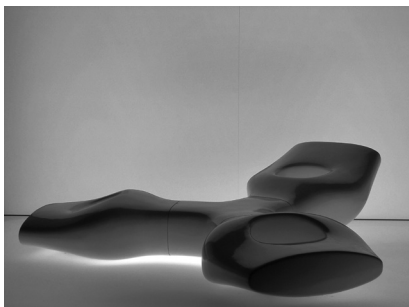
A hagyományos építészeti kultúrákban a külső fal formálására a zártságot biztosító tömörség volt jellemző. Ezzel szemben a modernizmus átlátszó felületek alkalmazását kereste, hogy kívülről látható, fényes és levegős, szinte a külső tér

komfortjával egyenértékű lehessen a belső tér. Ezzel szemben napjainkban a transzparencia helyett a rejtettséget adó, a belsőt csak sejtető és az épületet viszonylagosan zártnak mutató áttetszőség megjelenítése kerül előtérbe. A történeti épületek nyílásaiba is már használtak áttetsző felületeket (márványlap, színezett üveg), vagy a szükséges árnyékolás (kőcsipkék, textíliák) takarta a belsőt, de az „elhomályosítás” igénye a kortárs posztmodern világban, ahol minden téren gyengül a polarítások ereje (férfi–nő, jó–rossz, külső–belső) és a köztes, vagyis az is-is helyzetek értékelődnek fel. Ezt bizonyítja számos építészeti változás is, mint a természetes és épített formák közeledése, átmeneti terek kialakításának keresése, térhatárok feloldása áttetsző anyagokkal. A ház felhő szeretne lenni és párába burkolózik, többretegű homlokzatok szűrik meg a látványt, átlátások és tükröződések teszik bizonytalaná a téri világot. Erre az új koncepcionális és művészi igényre műszaki kutatások reagálnak, és keresik az anyagok tömörségének fellazításában (perforált fémlemez, üvegbeton), illetve az üveg és műanyag átlátszóságának eltüntetésében (homokfútt, savmart, fóliázott, fémes vagy kerámia bevonatú üvegek) rejlő lehetőségeket.

takete

1929-ben pszichológusok a baluba és takete szavak segítségével a hangzás és a formák közt létező összefüggéseket keresték. Bebizonyították, hogy kultúrától függetlenül mindenki számára a baluba lágy, ívelt, biomorf, míg a takete töredezett, szilánkos, hajlított formát takar. Egyik sem az építészetben általában használt racionális, az euklidészi geometria törvényszerűségeire támaszkodó, ortogonális rendet követő világ, hanem természetesnek és szabálytalannak tűnő. Az építészeti formálást elsősorban a tervezői koncepció, a rendeltetés, a technikai tudás, az anyaghasználat és a kivitelezhetőség szempontjai befolyásolják. Ezért a baluba és takete formák korábban csak rajzokon és modelleken kerültek elő, napjainkban azonban az építészeti kísérletek egy része, a szabályos formák alkalmazását megtagadva, az amorfban rejlő új lehetőségeket keresi. Az építészetben belül a „baluba” folytonos külső felülettel határolt, a természeti formákat utánzó (biomorf), vagy foltszerű (blob), vagy a járművek inspirálta aerodinamikus tömegek kialakítását eredményezi. Ennek az úgynevezett non-standard építészetnek a látványos fejlődését az elmúlt évek digitális forradalma generálja. Ennek ellenére még a „baluba” tervezés nemzetközileg vezető helyzetben lévő egyetemeken, irodákban folyó elsősorban intellektuális síkon mozgó kutatás, és csak a tervek közül néhány valósul meg egy-egy reprezentatív beruházás részeként.

Velence /
Olaszország

hajlék, hegy

Sintra /
Portugália

A „barlang”- elmélet szerint az építészeti formák kialakulásának és fejlődésének előfeltétele a barlang védett belső terének ismerete. Ez a téri archetípus az embert a talajhoz, a földhöz köti, ugyanakkor életét bizonyos mértékben függetleníti a külső tényezőktől. Csak a

belső nézőpont, a használat szempontjai fontosak: a barlang sötét mélye, melyet tömör, vastag burok ölel körbe, így a tartósság és biztonság érzetét nyújtja, illetve a barlang általában napfényre nyíló „szája”, amely a külső és belső terek határán a napközbeni élet tevékenységeinek színtere. A barlang terét a természet formálja, az ember azt készen találja. Ugyanakkor a föld tömörségének kiválásával maga is létrehozhat épített tereket, barlangokat. Ezt egyrészt a természeti adottságok (talajminőség) teszik lehetővé, másrészt a szükség, a szegénység kényszeríti ki (barlanglakások). A kortárs építészet egyre tudatosabban használja a barlangtérben rejlő lehetőségeket, hiszen a talajba rejtett, föld alá vagy domboldalba épített ház a környezet szerves része és az építés ellenére továbbra is a természet marad az uralkodó. Emellett a megfelelően kialakított barlang, kedvezően tájolt kapuzatával, felnyíló oldalával a fenntartható építészet mai elvárásainak is sok szempontból (anyagfelhasználás, energiafogyasztás) tökéletesen megfelel.

átmeneti tér, külső tér

Világunkban egyetlen tér létezik, azonban különböző megjelenési formái vannak. A tér környezethez való viszonya, határainak zártsága és nyitottsága, illetve használata alapján a belső, a külső, illetve a közöttük lévő átmeneti tértípust különíthetjük el. A belső teret a védettség, a biztonság, az elzárkózás, az otthon alapvető emberi igénye teremti meg. Minden téri dimenzióban, lent, oldalt és fent is lehatárolt, így fizikailag teljesen elkülönül vagy szükség esetén elkülöníthető a külvilágtól. A belső tér építését az építészet elsődleges céljának tekintették, és a 20. század kezdetéig az elméletek is szinte csak kizárólag a belső terek megismerésére, de még inkább a teret definiáló határok (padlók, falak, födémek) elemzésére korlátozódtak. Ugyanis a tér létének paradoxona, hogy nem magát a teret alakítjuk, hanem a körülötte levő anyag formálásának eredménye. A meglévő tömör anyag, a föld kivájásával is kialakulhatnak védett, a külvilágtól elzárható terek (pl. barlangtemplomok), de a belső terek túlnyomó többsége térhatárainak – alapjának, falainak és tetejének – megépítése révén jön létre. Az ember így különít el maga számára egy kis darabot, egy belsőt, a rendelkezésére álló végtelen térből.

Párizs

A maszk az arcot, az öltözet a testet, a burok a belső teret rejti. A „burok” kialakítása határozza meg a külső tömegformát és felületmintázatot, ami mindenki számára látható információkat közvetít a házról. A külső tükrözi a belső használatot (funkcionalizmus, átlátszóság), sejteti (áttetszőség) vagy akár teljesen eltakarja (tömörség, zártság). Az építészet mindig is kihasználta az épített tömeg burkolásában rejlő lehetőségeket, mivel így jól látható felületet biztosít a művészi alkotások (festett falak, reliefek, szobordíszek, fényfestés, áttört mintázatok), illetve a tudományos és ipari szerkezet- és anyagfejlesztések bemutatásának (fém, üveg, műanyag burkolatok). A klasszikus építészeti formálás az épülettömeget egymástól jól elkülöníthető felületekből építi fel (egymással szöget záró falak és tető), azokat burkolja, míg a kortárs építészetben ezek tagadása is előfordul. Hátterbe szorul a tektonika és a tér, előtérbe kerül a forma. A külső burok követi a szerkezetet vagy távtartók segítségével függetlenül látszólag önálló életet él. Homogén és kemény burkolat törésvonalak, hajtogatások mentén, mintegy kagylóhéjként csomagolja be a házat, vagy rugalmas, könnyednek tűnő anyag membránként öleli körbe a belső teret. A burok kiszolgálja az egyszerű épülettömegek egyediségre törekvését, az új utakat kereső tervezés különleges formáit, illetve lehetővé teszi az ipari fejlesztések eredményeinek felhasználását (anyagok, panelek, szerkezetek).

Párizs

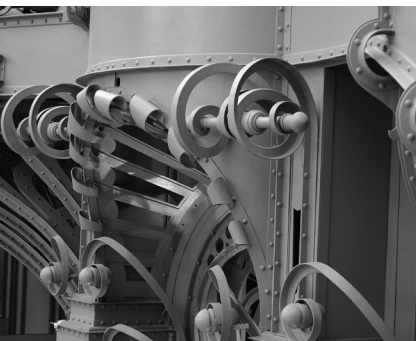

A 90-es években jelent meg az építészek azon generációja, melynek tagjai már az információs társadalom szülöttjei és egyre bővülő számítógépes ismereteikkel képesek kiaknázni a digitális rendszerek nyújtotta lehetőségeket. A programok kezdetben a reprezentáció, va-

Lisszabon

gyis a tervfeldolgozás és tervekommunikálás eszközei voltak, majd folyamatorientálttá alakították a tervezést, napjainkra pedig már dinamikus modellező tervezési technikák terepe. Ez az úgynevezett digitális tervezés a természeti törvényszerűségeken alapuló paraméterek, illetve az építéshez szükséges műszaki szabályok és számítások által előre rögzített algoritmusokat használ, amelyekkel egy-egy feladat kapcsán számos különböző megoldás generálható. A háromdimenziós modellező szoftverek az építészetben korábban csak elképzelt, összetett, nem az euklédészi geometriára épülő biomorf, torz és topografikus formák pontos ábrázolására, a létrejövő forma egészének vagy részeinek további átalakítására, és mindezek kivitelezhető, tervszerű megjelenítésére is alkalmasak. A számítógépes fantáziavilág határai korlátlanak tűnnek és ezen belül a kortárs digitális építészet a hagyományos építészeti formálást tagadva, tudományos eredményekre támaszkodva keres új utakat. Ugyanakkor ezek a tervek a valóságba nehezen átültethetők, ezért napjainkban még csak részletek, kisméretű pavilonok vagy néhány tudományos és művészeti kísérletnek is felfogható, szoborszerű reprezentatív épület valósult meg a digitális építészet le nyomataként.

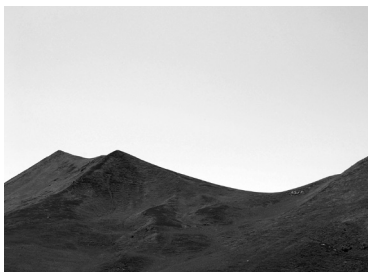

Párizs

Az építészetet a struktúra és ornamentum történelmileg változó viszonya jellemzi. A díszítés lehet állandó, az épülettől elválaszthatatlan (oszlopféjezet, festett üveg, zsazuzott betonfelület), a ház szerkezetétől viszonylag független, szükség esetén eltávolítható (burkolat, falfestés) vagy bármikor mozdítható, a háztól független elem (kép, bútor, növény). Kezdetben (ókor, középkor) a tektonikus struktúra alkotja az épület lényegét, de mindig helyet biztosít a dekorációnak (falfestés, reliefek a homlokzaton, oszlopféjezetek megformálása). Később az egyensúly felborul, és bizonyos korszakokban, például a barokk, a szecesszió, a posztmodern idején a díszítés uralkodik, máskor (modernizmus, funkcionalizmus, minimalizmus) pedig az épület igyekszik őszinte, önálló, szinte nyers épített rendszernek mutatkozni. Azonban a díszítés iránti igény örök, így a kortárs építészet a természet, a geometria, az írás adta hagyományos minták mellett a digitális tervezési és kivitelezési technikák, a változó anyaghasználat, a művészetek és a tudományos kutatások eredményeit egyaránt használva folyamatosan keresi az ornamentum új megjelenési formáit.

A természetes földfelszín változatos formáival tagolja az ember által megélt teret, s így egyedi arculatot biztosít a tájnak. A terepalakzatok kedvező adottságai (védelem, kilátás, meredekség) és a talaj minősége (stabilitás, termőtalaj, építőanyag) az ember letelepedését, városalapítását és építészeti kultúráját befolyásoló tényezők, míg korunk műszaki tudásszintje korábban soha be nem épített helyek meghódítását is lehetővé teszi. Az urbanizált tájban azonban az eredetileg jelenlévő természetes talajformákból és anyagokból már nagyon kevés érzékelhető, mivel a földfelszín felületének nagy része épülettel takart vagy épített külső térre (aszfalt, térburkolat, épített zöld- vagy vízfelület stb.) alakított. Kivételt képeznek azok a házak, melyek lábakra állítva, a talajtól megemelve lebegnek és láttatják maguk alatt a földet. Napjaink úgynevezett topografikus építésze ettől is eltérő új szemléletet képvisel, mivel az építészeti tömeget megpróbálja természetesnek tűnő tájként, illetve az adott táj folytonos részeként, terepszerűen töredezett vagy ívelten lágyművészetként kezelni. Tervekben, és lassan a gyakorlatban is, épített hegyek, völgyek, kráterek, barlangok és rézsűk születnek, melyek a ház részeként, a mesterségesen kialakított tömeg alatt vagy felett tovább éltetik a földfelszínt.

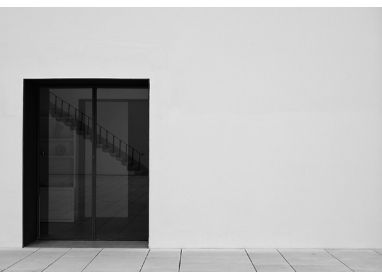
Auvergne /
Franciaország
(th)

összetettség

A tudomány felfedezései és a művészet alkotásai között a legnagyobbak utólag már természetesnek, egyértelműnek, egyszerűnek tűnnek. A „nemes egyszerűség” mint érték a klasszicizmus korában fogalmazódott meg az ókor művészetével kapcsolatban. A modernizmus egyszerűsége törekvése más formai eredményekhez vezetett, az alkotás célja lett, hiszen ahogy Le Corbusier fogalmazott, ez a mesterművek kritériuma. Az építészetben az egyszerűség azonban tág fogalom, nem csak minőségi értékmérő. A hétköznapi, hagyományos, józan, racionális és gazdaságos építési megoldások egyszerűsége örökölt evidencia, amit a 20. század internacionalista építészetének túlzó tipizálása a banalitás irányába mozdított el. Ezzel szemben a kortárs építészet egyfajta elitista mini-

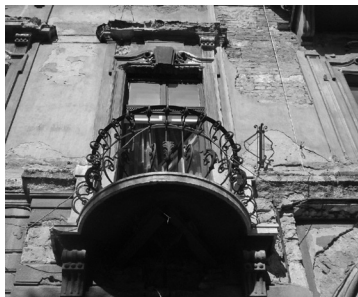
malizmusa tervezői vállalás, ahol a kaotikus világon belüli rendteremtés szándéka érzékelhető a forma letisztítása és az anyagszerűség előtérbe helyezése révén, hogy egyszerűnek tűnő, emberközeli ház születhessen. Mindemellett a környezeti és társadalmi kihívások (ener-

Coimbra /
Portugália

gia- és vízínség, természeti katasztrófák, szegénység) az építészeknél egyre inkább megkövetelik az építészet természetes egyszerűségének újrafelfedezését, továbbfejlesztését és tudatos érvényesítését.

Minden alkotófolyamat fontos része az elemzés. Az építészetben ez a feladat programjának és helyszínének, a tervezés és megvalósítás lehetőségeinek (pénzügyi, szellemi) és korlátainak (vonatkozó előírások, műszaki tudás, ütemezhetőség), illetve a tervezési folyamat szereplőinek (megrendelő, társtervező, kivitelező) megismerését jelenti. Tehát csak alapos előkészítést és adatgyűjtést követően indul a munka, melyben az alakuló terv és esetleg a folyamat során változó körülmények elemzése újból és újból elvégzendő feladat. A megépülést követően is elemzések tárgya az épület, hiszen a házról készülő ismeretterjesztő vagy tudományos publikációk (írások, fotók, kiállítások), illetve a házat használók számos kritérium alapján értékelik (fogyasztás, amortizáció). Az elemzések egyrészt szubjektívek, mivel az értékelés nem függetleníthető a személytől, egyéni látásmódjától, élményeitől, művészi megközelítésétől, ábrázolási módszereitől, stb. Másrészt objektívek, mivel végtelen mennyiségű egzakt elemzés készíthető az építészetet befolyásoló és tükröző, mérhető, számszerűsíthető fizikai és társadalmi környezetről, az épület állapotáról. A vizsgálatok egy adott időpontban felvett helyzetet rögzítenek (településszerkezet, térhasználat, anyagminőség, formálás), a különböző korokban végzett azonos típusú elemzések pedig összehasonlításra alkalmas információkat adnak. Így érhető meg a környezet idő- és térbeli változása, a folyamat szerves részévé válhat az új beavatkozás (beépítés, bővítés, átalakítás).

Budapest

Pécs (tf)

Az építészet elmélete elképzelhetetlen az építészet gyakorlata nélkül, ugyanakkor az építészetelmélet önmagában is létező tudományterület. Egyrészt része az alkotófolyamatnak, befolyásolja a tervezést, így megelőzi az építést, másrészt utólag hozzájárul az elkészült építészeti mű befogadásához, illetve befogadtatásához. Elősegíti az építészet önismeretét, mivel elemzi, értékeli, követi vagy generálja a szakma változásait. Az építészetre ható számos multidiszciplináris információ befogadására alkalmas, a gyakorlatnál jóval nyitottabb és szabadabb terep. Korunk építészeti újdonságai építészetelméletre, digitális kísérleti prezentációkra és tudományos műszaki kutatásokra alapozva születnek meg, majd innen kerülnek át a gyakorlatba. Az elmélet verbális (beszéd és írás) formában jelenik meg, és ennek köszönhetően a szakma speciális ismereteit a „laikusok” számára is tudja közvetíteni. Az építészet elméletével tervező építészek is foglalkoznak, akik saját alkotómunkájuk során szerzett tapasztalataikat rögzítik. Kutatóépítészek koruk tudásának összegzésére vállalkoznak, objektív, tudományos módszereket használva építészeti jelenségeket írnak le (történeti formák, irányzatok, szerkezeti megoldások stb.), illetve egyéni látásmóddal, átfogó ismeretekkel rendelkezve alapkérdéseket feszegetnek (építészet lényege, jövőkép, oktatás stb.). Mindemellett az építészet más szakterületek elméleteinek is része: filozófusok, szociológusok, művészettörténészek, pszichológusok, történészek, geográfusok egyaránt hozzájárulnak az épített környezet értelmezéséhez.

Az építés a terv megvalósulásának folyamata, és elsősorban a műszaki tartalmakhoz, illetve az emberi építő tevékenységhez kötődik. Ugyanakkor a fogalom mögötti költőiséget Paul Valéry, Eupalinosz vagy az építész című írásában művészien tükrözi.

„Mindennemű tett közül pedig legtökéletesebb az építés. A mű szeretetet kíván, elmélyedést, azt, hogy legszebb gondolatodnak engedelmessé, törvények teremtését lelkedben, s megannyi mást, amit csodálatosképpen kihoz belőled, holott nem is sejtetted, hogy benned lakoznak.”

„... ennek a végesnek és ennek a végtelennek, amelyet mindnyájan, ki-ki természetének megfelelően magunkban hordozunk, most végre egy remekül szabott épületben kell egyesülniük...”

„A kivitelben nincsenek részletek.”

„A legnagyobb szabadságot merítik a legnagyobb szigorból.”

„... a szavak között ott szerepelnek a számok is, ezek a legegyszerűbb szavak.”

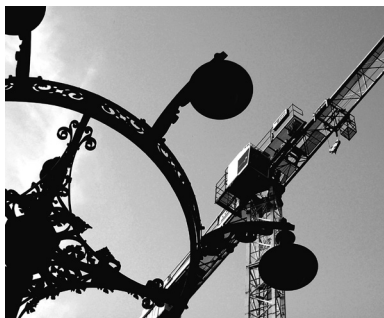
„Rombolás és építés fontosságra egyek, mindkettőhöz lélekre van szükség...”

„... az ember három fő dolgot különböztet meg a Nagy Budapest (th)

Egészben: itt van először is a teste, aztán a lelke, és végül minden egyéb a világon. Ezek a dolgok szakadatlanul átka-rolják egymást...”

„... építés közben magamat is én építettem.”

Az ajánlott könyvben Lucien Hervé építészeti fotóit Valéry gondolataihoz társította.

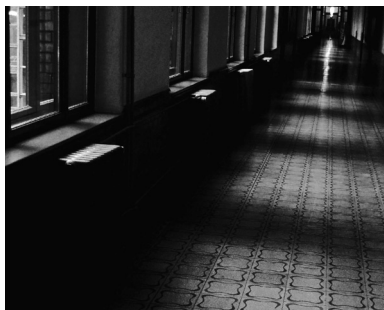
Barcelona

Az építész társadalmi szerepe történelmi koronként változik. Egyiptomban az építési titkok őrzője, vezír és főpap. Az ókori görög világban a szépség ideáit közvetítő öntudatos művész, míg a Római Birodalomban az előre rögzített szabályokat követő ismeretlen architectus. A romanika korában az általában névtelen szerzetes építész-kőfaragó tervez és kivitelez, majd a gótika idején válik külön a kigondoló és megvalósító személye. A reneszánsztól kezdve már a tervező nevével jegyzik az egyes épületeket és a polihisztor építész általában magas társadalmi megbecsülést élvez. Létrejön az építész szakma, kialakulnak intézményei és elsőként a világon 1803-ban Párizsban, a mérnökképzéstől elkülönülő egyetemi szintű építésoktatás indul. Ugyanakkor építész és mérnök mindig együtt dolgozik, hiszen a tervezés és az építés a különböző ismeretek szintézisét követeli. Kisebb feladatnál elképzelhető, hogy a szükséges művészi érzék és műszaki tudás megvan az alkotóban, nagyobb és összetettebb terv azonban már csak számos építészből és mérnökből álló csapat közös gondolkodásának eredménye lehet, ahol a részeket a koncepciót meghatározó vezető tervező hangolja össze. Ez az úgynevezett „generalista” tervező azonban csak egy a számos „specialista” építész szerep közül, amiket a változó világ az építész-szakmától elvár: szerkezettervező, bonyolító, kivitelező, energetikus, grafikus, településtervező, igazgatási szakember stb.

Az építészet az épített környezet létrehozása, formálása, közvetítése a tér eltérő léptékű alakítása által. Meghatározója a természeti, műszaki, társadalmi és gazdasági környezet. Az építészet (építő)művészet és (építészet)tudomány egyszerre, különböző, de egymással szorosan összefüggő szakterülete a belső tér, az épület, a köztér és a város tervezése, a műemlékvédelem, az épület-szerkezet, az épület-üzemeltetés, a menedzsment, az építészeti kommunikáció. Az építészet számos definíciója létezik: mint az építés művészete (Vitruvius), a megfagyott muzika (Schlegel), egy művészet, amit mindenkinek ismernie kellene, mert mindenkit érint (Ruskin), egy kor térbe foglalt akarata (Mies van der Rohe), a tömegek tudós, pontos és nagyszerű játéka a fényben (Le Corbusier), a halandók hallhatatlan otthona (Arendt), vagy egyszerűen az építészet, ami maga az építészet (Rossi)... A 20. század végétől kezdve azonban az építészet radikálisan átalakul, mivel a klímaváltozás, a globalizáció és az urbanizáció kihívásai előtérbe helyezik a környezeti és társadalmi szempontokat, ennek megfelelően változnak az építész feladatok és szerepek. Az építészet ezáltal tükrözi, és egyben formálja is a korszak kultúráját, annak szerves része.

Budapest (tf)

A környezetben és a környezetről az ember érzékszervei által tájékozódik. Az építészet észlelésében a látásnak vitathatatlanul kiemelkedő szerepe van, de a mozgási, tapintási, hallási és szaglási érzetek természetesen módon ezzel összekapcsolódnak, és együttesen alakítják ki az élményt. Az ember látásának és térérzékelésének a pszichológia által feltárt, mindenki számára érvényes adottságai vannak, melyekre a tervezés során támaszkodni lehet, ugyanakkor a megélt tér a szemlélő személyisége, tanultsága, hangulata és az állandóan változó külső körülmények által mindig más és más. A földi térben léteznek kitüntetett irányok, mivel az ember mozgása során nem tud kilépni a gravitáció által adott függőlegesből és ösztönösen érzékeli a biztonságos vízszintestől való eltérést is. Mindent magához viszonyít, fent és lent, elöl és hátul, jobbra és balra tájékozódásának alapja, de egy tér valós méretét és formáját csak azt bejárva érzékeli. A lépéseihez hangok társulnak, hallja a környezet zajait (emberek, járművek, természet).

Budapest

Az összhatásba még bekerülnek a szagok (anyagok, használók, időjárás), az érintések (padló, kilincs, pad) és számos véletlen találkozás. Tehát az építészet érzékelésében szinte minden érzékszerv állandóan szerephez jut és a tervezés folyamán, ami előre elgondolható élményforrás, arra tudatosan építeni lehet.

etika

Az esztétika eredetileg a művészi és hétköznapi szépség természetét kutatja, de témája a forma, a kreativitás, a költőiség és az esztétikai élmény is. Korunkban azonban már nem egységes a rendszere, mivel számos, a megismerést különbözőképpen megközelítő irányzata létezik, melyekben értelem, érzelem, ösztön, fiziológia, pszichika, erkölcs, akarat és információ egyaránt jelen van. Szépség és építészet viszonya egy olyan alapkérdés, mely nemcsak az esztétikát, hanem a tervezőket és használókat egyaránt foglalkoztatja. A klasszikus építészetelmélet a szépség forrásának a megfelelő arányok és az egyértelműen rögzített törvényszerűségek betartásával született alkotásokat tekintette, majd az ízlés fogalmának 18. századi megjelenésével felerősödött az egyéni bírálat, a tekintélykövetés, a tanultság és a tetszés szerepe az értékítéletben. A 20. század funkcionalista építésze már az ókorban is létező egyik szépségfogalmat elevenítette fel, mikor az épületek minőségét az elvárt célnak való megfeleléssel, alkalmassággal és hasznossággal igazolta. A kortárs építészet az ember számára ösztönösen szépnek tartott természet (ami természetes, szép) és elmúlás (ami régi, szép) szerepét erősíti fel, illetve a gondolatiság (koncepció, szociális érzékenység) és az újdonság (tudomány, művészet) erejét használja a közízlés értékrendjétől eltérő alkotásainak minél szélesebb körű elfogadtatásához.

Pécs (th)

Párizs (th)

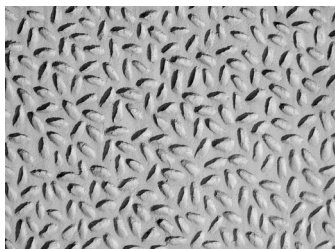
Az építészetben a felelősség és etika kérdéskörének előtérbe kerülése az utóbbi évtizedek környezeti változásainak következménye. A népesség folyamatos növekedése, a lakosság városokba áramlása (jelenleg már a Föld lakosainak több mint fele városokban él),

a globalizáció, a műszaki fejlődés, a számítógép használat, a motorizáció, a funkcionalizmus, majd a posztmodern stíluspluralizmus, stb. radikálisan átformálják a települési tájat, az életmódot és a térhasználatot. Az új évezred környezeti, gazdasági és társadalmi kihívásai az építész szakma átalakulását követeli meg. Az erre vonatkozó első egyértelmű nemzetközi jelzést a 2000-es velencei építészeti biennálé mottója adta: „kevesebb esztétikát, több etikát”. Vagyis az újszerűséget hajszoló vagy a múltidéző giccses formálás, az építész sztárkultusz, a használót figyelmen kívül hagyó antihumánus megközelítés, az építetű köz- vagy magánhatalom gyakran irracionális és pazarló igényeinek kiszolgálói helyett a környezetet felelősen alakító, magas szakmai tudású, innovatív gondolkodású, szociálisan érzékeny, jövőtudatos építészekre van szükség.

szerkezet, textúra

Moholy-Nagy László, a Bauhaus iskola bevezető gyakorlatait az anyagélményre alapozta, feltárta a struktúra (anyagszerkezet), textúra (külső záró felület) és faktúra (megmunkált felület) egymásra épülő viszonyát. A faktúra mindenképp külső beavatkozást követel, valami vagy valaki módosítja az önmagában létező felületet. Természeti erők (szél, csapadék) dűnéket, hullámokat hoznak létre, és az állatok is (szú, moly) átformálhatják az anyagot, de az anyag sokféle megjelenését elsősorban az emberi kéz és a gépek munkája eredményezi. Az anyag tulajdonságai alapvetően befolyásolják a faktúra lehetőségeit, de a kortárs építészetben egyre több olyan, a műszaki fejlesztések (digitális technikák, gépek) által generált és kiszolgált törekvés tapasztalható, amely próbálja megszüntetni az anyag és megmunkálásának hagyományosan létező korlátait. Felületkezelésekkel az idő ellen vagy épp az idő megjelenítéséért (rozsdásítás) küzdenek, anyagok egymás arculatát imitálják (fahatású műanyag), tudományos (filozófia, matematika)

Bécs

talaj / alsó térhatár, tető / felső térhatár

Az európai világ falaival a zártság építészetét valószínűsítette meg. A történelmi városok fallal vagy többszörös falrendszerrel kerítettek és a falak között lakó városi ember (intramuranus, a Római Birodalomban használt kifejezéssel) házának telkét körbeépíti, keríti és belső tereit is, amennyire lehet, elzárja a már általában többszörösen lehatárolt külsőtől. Elsősorban így határozza meg tereit, tereinek használatát és a köztük levő fizikai és vizuális kapcsolatokat, mivel egyértelmű, hogy a fal a látómezőben leginkább érzékelhető oldalsó határ. Térhatároló szerepe azonban gyakran teherhordó funkcióval társul, így tér és szerkezet egymástól elválaszthatatlan egységet alkot. A fal a történelmi és kortárs építészet legfontosabb „eseménye”, tudományos (falvastagság, anyaghasználat) és művészeti (díszítőmunkák burkolatmintázatok) kísérletek állandó terepe. Az épület külső fala közvetíti a legtöbb üzenetet a házról, tükrözi a kort, a kultúrát, az építtető és a tervező szellemiségét, rögzíti a ház viszonyát környezetéhez és általában utal a belső funkcióra is. A belső falak elrendezése az épület működését határozza meg, kialakítása (anyaghasználat, felületképzés) pedig az építészeti stílust, a hangulatot, a términőséget befolyásolja.

Český Krumlov /
Csehország

Az 1990-es évek közepétől a komplex – környezeti, gazdasági és társadalmi – fenntarthatóság az emberiség jövőjének egyik legfontosabb kérdése. A Föld adottságainak kihasználása már felismerten nem korlátlan, ezért nem élhetők fel a még rendelkezésre álló javak, ha azt szeretnénk, hogy a minket követő generációknak is esélye maradjon az életre (időbeli fenntarthatóság), illetve a fejlettebb területek nem használják fel szabadon a gyengébbek erőforrásait (térbeli fenntarthatóság). A fenntarthatóság biztosítása érdekében szemléletváltásra van szükség, és előtérbe kell kerülnön a már beépített területek, épületek és anyagok újrafelhasználása, a fenntartható közlekedés fejlesztése (a járműforgalom korlátozása, a kerékpározás elősegítése, a közösségi, elsősorban kötöttpályás közlekedés használatának ösztönzése stb.), a megújuló energiák használata, a biodiverzitás érvényesítése és a környezettudatos építési tevékenység. Az úgynevezett ökológikus építészet elvei alapján ismét fontos a helyszín klimatikus, táji, természeti adottságainak figyelembevétele és olyan épületek kialakítása, melyek a lehető legkevesebb energiát használják építésük és a lehető legkevesebb energiát fogyasztják életük során (energia-tudatos tervezési módszerek, energiahatékony épületszerkezetek, megújuló energiaforrások, csapadékvíz hasznosítás alkalmazása stb.). Emellett lényeges, hogy a ház elmúlása után anyagai újrahasznosíthatóak legyenek, az építési tevékenység maradandóan ne szennyezze a környezetet.

Barcelona

A szabadban mindenhol jelen lévő természetes fény az épület belső tereibe nyílások által szabályozva jut. Az építészeti formálás egyik leglényegesebb eszköze a beérkező fény kezelése, a fényt teljesen beengedő nyitott (opeion), átlátszó (üveg) vagy a fényt megszűrő áttetsző (kőlap), árnyékolt (kőcsipke) felületek mérete, alakja, elhelyezése az épületen. A fényre (egy adott pillanatban vagy napi változása során) komponált nyílás, a fényforrásra reagáló tér és fogadó felülete a fényt kiemeli, láthatóvá teszi, ezáltal a belsőben különleges, sok esetben szakrá-

Budapest (th)

lis légkör jön létre. Ezzel szemben a belső tér fényviszonyai alapján a külső természetességét is mutathatja, ha átjárja a tagolatlan homogén fény, kint és bent közt nem teremt vizuális akadályt a teljesen átlátszó határoló felület. Az építészetben ez a lehetőség az építéstechnika, a szerkezetek és az üveg fejlődésének köszönhető. A fény hatása az épület, elsősorban a belső felületek színezése és minősége miatt tovább módosul. A fehérség felerősíti a fényt, a fehér síkok közé zárt tér tágasabbnak tűnik, illetve egy fehér ház kiviláglik a sokszínű külső környezetben. Színek tudatos alkalmazása a fény szűrésében (színes üveg, műanyag) vagy a tér határoló felületein (anyagválasztás, festés) jelentősen befolyásolja a tér érzékelését és használatát. A természetes fény mellett a mesterséges megvilágítás is egyre nagyobb szerepet játszik az építészetben, ennek alakítása építész, designer és elektromos tervező közös feladata.

A kortárs építészettel szemben támasztott egyik legfontosabb elvárás a flexibilitás, a folyamatosan változó használói igényekre való rugalmas reagálás képessége, vagyis fontos, hogy ne csak az előre pontosan meghatározott működésre legyen alkalmas egy tér, egy ház. Érték a sokféle használat egyidejű biztosítása (a lakás egyben munkahely is) és az úgynevezett 24 órás használhatóság, ami az épület és a város egymást időben követő funkcióit jelenti. Emellett lényeges, hogy a belső térrendszer és akár az egész ház is gazdaságosan, gyorsan és könnyen átalakítható legyen. A hagyományos japán flexibilis építési módszerekre is alapozva jött létre a 20. század eleji modernizmus építészete: a szabad alaprajz, ahol a pillér- és gerendavázis tartószerkezet függetlenedik a tértagolást adó falaktól és födémektől, a szabad homlokzat, ahol a külső megjelenés szintén a belsőtől elválasztva alakítható. Korunkban a szerkezet minimalizálása és a nyílások méretének maximalizálása a belső térképzés és a külső-belső terek közti átmenet felszabadításának eszköze, illetve a házba már kötelezően beépítendő gépészeti elemek egy-egy helyre koncentrálása csökkenti tovább a térbeli és funkcionális kötöttségeket. Épületek sokasága viselkedik már egyfajta a használatot váró üres „konténerként”. Itt nincs biztos funkció, nem igazán fontos a belső térképzés, így a külső burok, a „csomagolás” megformálása az elsődleges építészeti érték.

Amszterdam

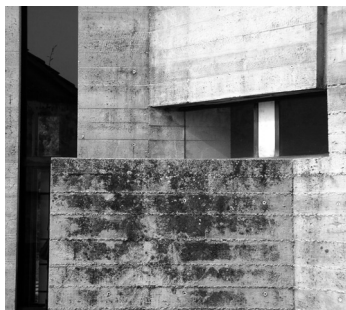

Oia Santorini /
Görögország
(tp)

A forma elsődlegesen filozófiai kategória, mely egy mögöttes tartalom érzékelhető megjelenését jelenti. A természetben ez egyértelműen így van, és Sullivan 1896-ban erre a felismerésre alapozva fogalmazta meg az építészettel szemben a „forma követi a funkciót” elvárást, mely 100 évvel később, napjaink digitális építészetében inkább a „forma követi a fikciót”, vagyis a formálás felszabadítása felé vezet. A megformált ház vizuális információkat közöl, és a formán keresztül utal a kor kultúrájára, a tervező és a megrendelő személyiségére,

az alkotás és az építés lehetőségeire és korlátaira stb. Az építészeti forma mintái egyrészt a természet szerzetlen geometrikus (kristályrács) és nem geometrikus (kavics), illetve az élővilág általában nem szabályos (csigavonal) képződményei. Emellett a bennük felfedezett törvényszerűségek (arányrendszerek) is az építészet örök alakítói. Új formák keresését tudományos (Gömböc) és művészeti (Alessi tárgyak) ambíciók ösztönzik, a gondolatra alapozva jön létre a terv, amit a technikai tudásnak, a Föld fizikai körülményeinek és pénzügyi kereteknek kiszolgáltató építés érzékelhető anyaggá tesz. A formálás elemeinek és eszköztárának gazdagsága (szimmetria, aszimmetria, kontraszt, hierarchia, irányultság, tengely, ritmus, hasonlóság, közelség stb.) végtelennek tűnő természeti és épített sokféleséget teremt.

A valós tér törvényszerűségeinek leírására, illetve egy elképzelt tér ábrázolására szolgáló geometria ismerete az építészet műveléséhez elengedhetetlen tudás. Az euklidészi geometria axiómái által rögzített alakzatok, testek, szabályok a történeti és kortárs építészet formavilágát egyaránt meghatározzák, és még korunk látszólag végtelen szabadsága mellett is leggyakrabban ezek vannak jelen. A szabályos geometriai formák ugyanis rendet, stabilitást sugallnak, az emberi léleknek megfelelő, otthonos térbeliségeket eredményeznek (pl. derékszög), és időtlennek tűnnek, mivel az ókortól kezdve egyfajta objektív szépség is társul hozzájuk. Az 1800-as évek közepén kialakuló, és azóta is állandóan fejlődő nemeuklidészi geometriák összetettségük és elméleti jellegük miatt nem tudnak az építészetben általánossá válni, ugyanakkor befolyásolják a tervezői gondolkodást, az alkalmazott mérnöki tudományokon (pl. héjszerkezetek) és az informatikán keresztül egyaránt hatnak a tervezésre (digitális építészet) és az építésre. A kortárs építészeti formálásra tehát elsősorban továbbra is a geometrikus, szabályos formák (négyzet, kör) alkalmazása jellemző, de egyre több tervező kísérletezik a szabálytalan, egyedi formák (baluba, takete) létrehozásával.

San Vito
d'Altivole /
Olaszország

A globalizáció az emberi civilizáció minden szintjén érvényesül. A kultúra, és ezen belül az építészet alakulása is összefügg azokkal az új nemzetközi gazdasági és társadalmi megatrendekkel, melyek korunkban már az egész világot érintik. A világhálón zajló folyamatos információáramlás mindenki számára könnyen elérhetővé teszi mások szavait és képeit, sokfélévé és végtelenné tágítja a megszerezhető ismeretanyagot. Az építészektől a kommunikációs lehetőségek által felgyorsult információcseré és a számítógépes tervfeldolgozás egy, a korábnál jóval gyorsabb munkavégzési tempót követel. A szakma egyre inkább nemzetközi és helyfüggetlen, hiszen közös a tudás, általános az angol nyelv használata és a fiatalok, az állandóan változó körülmények miatt, mobilan élnek vagy távszolgáltatásokat nyújtanak. Erősödik az individualizáció, uralkodik a sokféle igazságot hirdető stíluspluralizmus és a tudástársadalomban jóval több a képzett, az építészethez értő munkaerő, mint amennyi a tényleges klasszikus építésztervezői feladatokhoz szükséges. Emiatt át-

alakul és többretegűvé válik a szakma. A növekvő globalizáció ellensúlyozásaként azonban sok helyen a lappangó lokális identitás és a környezeti szempontokat érvényesítő ökológus gondolkodás megerősödik, régi értékek kerülnek elő és ezekre támaszkodva újak születnek.

Barcelona

elmélet

A kétezer éves, ókori vitruviusi szöveg az építészet elméletből és gyakorlatból való kettős felépítését tökéletesen érzékelteti: "...azok az építészek, akik tanultság nélkül akartak gyakorlott kézre szert tenni, nem voltak képesek elérni, hogy fáradozásukkal tekintélyt szerezzenek, akik pedig csak az elméletben és könyvekben bíztak, mintha a dolog helyett annak árnyékát kergették volna." A gyakorlat elmélyedést, időráfordítást, munkát követel, lehetővé teszi az elméleti ismeretek alkalmazását, igazolja vagy akár megkérdőjelezi azokat. Az építészeti gyakorlat lehet tervezés, tervfeldolgozás, épületfelmérés, kivitelezés, igazgatási munka stb., mely a tanulmányoknak is szinte mindenhol kötelező része. A szakma településtervezési, építészeti-műszaki tervezési és építésügyi-műszaki szakértői tevékenységekre van felosztva, és az egyes területekhez való jogosultság megszerzése végzettséghez, gyakorlati tapasztalathoz és kamarai vizsgához kötött. Vagyis önálló szakmagyakorlás csak az elméleti tudás és a gyakorlat igazolása alapján, a különböző országok építész-kamarái által kiadott engedéllyel végezhető.

Velence /
Olaszország

barlang, hegy

Az építészet eredetének első képi ábrázolása ókori szövegek illusztrálásaként a reneszánsz korban készült. Filarete rajzain a Paradicsomból kiűzött Ádám feje felé emelt, imára kulcsolt kezeivel óvja testét, majd négy fa ágai közé gerendákat ékel, rájuk falakat és tetőt támaszt, hajlékot épít. A védettség, a külvilágtól burokkal elzárt belső tér, a hétköznapi túlélés, de még inkább az élet alapvető emberi szükséglete. A lakhatás néhány jóléti országban (Franciaország, skandináv országok) már törvényben is rögzített emberi jog, és en-

Thira /
Görögország

nek köszönhetően a szociális lakásépítés az építésügy központi kérdése. A túlnépesedés, a természeti és civilizációs katasztrófák következményei a hajléktalanság elleni küzdelmet, illetve méltó lakhatási körülmények biztosítását az egyik legfontosabb építészeti feladattá minősítik. Egy szerény hajlék egyszerű és elsősorban a funkciót kiszolgáló, mégis otthon lehet. Lakói számára az állandóság biztonságát nyújtja függetlenül attól, hogy ez egy helyhez kötött kunyhó vagy a nomád népek szabadságát biztosító helyfüggetlen sátor. Kialakítását általában kultúrafüggő ősi és ösztönös tudás határozza meg (vernakuláris, népi, építészek nélküli építészet), de a modernizmus óta az építészet és design állandó kihívása a minimális élet-tér (lakás, autó) megtervezése.

Az épületek többségét konkrét használatra tervezik. Amikor az építtető és használó egy személy, az igények előre pontosan rögzíthetők, amikor azonban az építtető beruházásként készít valamit, még egy viszonylag jól ismert funkció, például lakás esetén is csak feltételezni lehet a jövőbeli használók szükségleteit. Különleges rendeltetésű épületeknél (kórház, múzeum) a funkció a megrendelő, a funkciót jól ismerő szakember (kórháztechnológus, muzeológus) és a tervező gondolatai alapján kialakított közös koncepció eredménye, aminek helyességét a későbbi használat igazolhatja vissza. Az építészek a hatalmon lévő gazdag használók kívánságait kiszolgálják, a közemberek térhasználatát próbálják meghatározni, de valójában csak befolyásolni képesek. Előfordul, hogy egy háznak vagy egy helyiségnek nincs a tervezés alatt rögzített funkciója (egyszerűen diszponibilis), pedig a rendeltetés hagyományosan a ház tömeg- és térformálását alapvetően meghatározza. A kortárs világban azonban az egyre gyorsabban változó életmód, a technika, a divat és az újrahasznosítást előtérbe helyező fenntarthatóság egyaránt megköveteli, hogy a házak és tereik, előre még kiszámíthatatlan sokféle használói igénynek megfelelően könnyen alakíthatók, flexibilisek legyenek. A ház élete ugyanis a használatbavétellel kezdődik, mikor a használó elkezdi belakni, saját kedvére alakítani. Egy jó épület ezt elviseli, egy jó használó pedig érzi, érti és megőrzi a ház építészeti értékeit.

Barcelona (th)

barlang, hajlék

Malmö /
Svédország

Az építészet eredetére vonatkozó „hegy”-elmélet szerint az első építmények a természeti tájban megjelenő épített tárgyak, szoborszerű tömegek. Ilyen a helyet megjelölő őskori menhír, dolmen vagy obeliszk, a méretéhez képest minimális belső térrel rendelkező ember

által épített hegy, mint az ókori zikkurat és piramis vagy az amerikai naptemplom, de hatásában és használatában még az ókori görög templom is idesorolható, hiszen halandó csak kívülről és távolról szemlélhette az Isten lakhelyét. Azonban az építészeti alkotások többsége egyrészt a belső védett tér létrehozásának szándékával születik, és ez a belső a külső térrel nyílások által kapcsolatokat keres, tehát nem tud teljesen zárt és befelé forduló maradni a tömege, másrészt egy ház általában nem szabadon álló, maga körül teret követelő magányos monolit, hanem telekre szorított, más épületekkel is érintkező egy épített elem a településben. Ennek ellenére a „hegy”, mint különleges építészeti koncepció korunkban is továbbél és helyfoglaló, egyedi használatú és megformálású házaknál, a ház méretétől függetlenül is érvényesül. Számos zárt, egyedül álló, idegen test, szabályosan vagy szabálytalanul formált jel épül, mely természeti vagy települési környezetének meghatározó eleme.

„A helyet nem szabad összetéveszteni a térrel. A tér és a hely között az a különbség, hogy a térnek száma, a helynek arca van. A tér, ha csak nem kivételes, minden esetben pontos vonalakkal határolható, területe négyzetmilliméterre kiszámítható és alakja körzővel és vonalzóval megrajzolható. A tér mindig geometriai ábra. A hely mindig festmény és rajz, és nincs belőle több mint ez az egy. A térnek képlete, a helynek géniusza van.” Így fogalmazza meg Hamvas Béla 1959-ben véglegesített „Az öt géniusz” című tanulmányában tér és hely közti különbséget. A hely, a hely szelleme (genius loci) a 20. század második felében vált az építészet egyik új fogalmává, tudatosítva az ember által megélt környezet egyéni megtapasztalásának fontosságát. A terek az egyértelműen tervezhető és ábrázolható formai, térbeli, szerkezeti, anyagbeli, funkcionális tulajdonságaik mellett számos érzékelhető, de nehezen definiálható minőségi dimenzióval is rendelkeznek. Az építészeti téralakítás célja a vágyott minőség megteremtése. A hely azonban mindenki számára mást jelent, hiszen felismerése és megtapasztalása személyes viszonyt, érzékeny megközelítést, intenzív élményt követel. Az építészet esélyt adhat erre a véletlen találkozásra.

Budapest

kontraszt

Hibrid az építészetben különböző, egymástól távolinak tűnő gondolatok, formák, funkciók vagy anyagok társításával keletkező minőséget jelent, ahol érzékelhetőek maradnak az eredeti összetevők is, de valójában már az általuk közösen létrejövő új együttes a lényeg. Az építészeti koncepcióalkotás a 20. század kezdetétől inter- és multidiszciplináris tudásra alapsz. Építészet és filozófia, építészet és matematika, építészet és biológia, építészet és pszichológia, építészet és film, építészet és szobrászat stb. kölcsönösen megtermékenyíti egymást. Ezek az új típusú kapcsolatok az élet, a tudomány és a művészet között az építészetben is előtérbe helyezik a határ, a küszöb, az átmenet, a hibrid jelenségeket. Az ipar műszaki találmányai folyamatosan a szerkezet, az anyaghasználat, a formálás átalakulását generálják, az életmód változása az épületektől és városrészekről a funkciók térbeli és időbeli keveredését követeli meg, a kötelezően egymásra, illetve egymás mellé épülő régi és új szintén számos „hibridet” hoz létre. Mesterséges és természetes közelít, erre utalnak az építészeti terminológia új szavai (zöldtető, zöldfal, dombház, naturartificial, városvidék), illetve már számos megépült alkotás.

Szársomlyó

Mindennek megfelelően, a hagyományosan építészek és mérnökök közös alkotó folyamatába más szakterületek képviselői is bekerülnek (filozófus, tájépítész, matematikus, filmrendező stb.), hogy létrejöhessenek az építészeti hibridek.

A mindennapi életben és gondolkodásban jelen van a hierarchia, hiszen a problémák, tennivalók, döntések mind egyfajta fontossági sorrendbe rendeződnek. Mindez a tervezés folyamán is természetesen érvényesül, de az építészeti hierarchia, az egészzet alko-

tó részek elrendezésének egyik lényegi módszere, inkább a tömeg- és térformálásra vonatkoztatható. Az épületek többségében a helyiségek, eltérő funkcióik révén egymáshoz képest függőségi viszonyban vannak. A fő- és mellékfunkciók, vagy a hasznos és ehhez szükséges kiszolgáló funkció megnevezések is erre utalnak. A központi funkció általában formailag és térileg is megjelölt, a külső tömegből kiemelkedik, a rendelkezésre álló legnagyobb teret birtokolja, és gyakran részletképzése a leggazdagabb. Egy teret a hierarchia csúcsára épületen belül elfoglalt helyzete, megközelítési útvonala, mérete, formálásának minősége és a használata helyezhet. Vannak geometriai formák, alaprajzi elrendezések, melyekbe eleve bekódolt ez a központi szerep (kör forma, kilencosztatú tér közepe, négyzeti tér stb.), de más módon is kiépíthető egyértelmű alá- és fölérendeltségi viszony az építészetben. Például vizuális hangsúly jön létre az elemeket tengelyre szervezve, vagy mikor a szabályosan szerkesztett rendből egy rész sajátosan kimozdul, a többitől egyértelműen elkülönül, a figyelmet magára vonzza.

Braga /
Portugália

állandóság, múlandóság

Egyre több olyan építészeti feladat van, melynél tudatosan számolni kell a tervezett és megvalósított épület, építmény előre ismert rövid élettartamával. A sok látogatót vonzó kiállítások, vásárok, sportrendezvények, fesztiválok pavilonjai és installációi

Velence /
Olaszország

formailag és technikailag is kísérletező professzionális alkotások, mivel az események kiszolgálása mellett a marketing lényeges elemei. Nem fizikailag maradandóak, hanem a látogatók emlékei és a tervezők, építetők, kritikusok által készített nyomtatott és digitális dokumentálás (fotók, rajzok, írások) őrzik meg őket az utókornak. Az ideiglenesség azonban kizárólag a használat szempontjából is értelmezhető fogalom. Számos olyan meglévő épület, épített és szabad téri helyzet van, amelyek nem működnek eredeti céljuknak megfelelően és ezért lehetőség van legális (romkocsmák) vagy illegális (foglalt házak) ideiglenes használatukra és az ehhez szükséges építészeti beavatkozások elvégzésére. Az ideiglenességhez köthető, úgynevezett „eldobható” építészet könnyen építhető és bontható, lehetőleg újrahasznosítható anyagokból áll össze (fa, papír, üveg, fém, műanyag).

tér

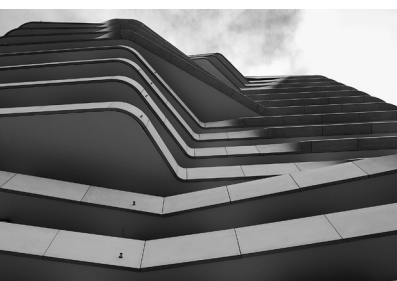
Tér és idő egymást kölcsönösen feltételező kapcsolatát, miszerint térhez kötött változás, vagyis térbeliség nélkül nincs idő, már Arisztotelész megfogalmazta. Az idő azonban csak a 20. században vált a természettudományos gondolkodás és a filozófia központi témájává, illetve a tér és idő, az építészetelmélet és építészetet is megújító fogalompárrá. Az idő nem egységes, hiszen az órával mérhető, mozgás által térbelivé tett külső objektív idő mellett legalább olyan fontos az ember szubjektív, a változó valóságot mérő belső ideje. Az épületek stílusukkal, anyagaikkal az elmúlt időkre utalnak, az építészet által közvetített élmények a használók jelen idejében élhetők csak meg, ugyanakkor a terv az elképzelt jövőt vetíti előre. Az építészettörténet az építészet pontos időbeli határok nélküli változását rögzíti a történelemben. Az egységesnek mondható korstílusok a kezdetektől a klasszicizmusig, majd a múlt értékeit befoglaló stílusok a 19. század végéig egyértelműen irányították az építészetet. A modernizmus korában már egymással párhuzamosan létező csoportstílusok vannak, míg az 1970-es évektől az állandóan változó egyéni stílusok pluralizmusa kerül előtérbe a művészetekben. Az élet ritmusa – annak ellenére, hogy az ember földi ideje véges és élete biológiai órája alapján működik – változik, minden egyre gyorsul, az események sűrűsödnek és rövidülnek az állandónak tekinthető életszakaszok. Ennek a folyamatnak az építészet is részese.

Barcelona (th)

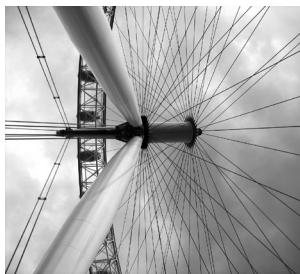

Az építészetben az irányultság összefoglaló fogalomként minden olyan a tömegformálásban és a térképzésben fellelhető rendezőelvet takar, ami az alkotóelemeket valamihez igazítja. A látványban a szem önkéntelenül összeköti a hasonlóan (függőlegesen, vízszintesen, egymással párhuzamosan) elhelyezkedő formákat, egy városalaprajzban azonnal kivehető az épületek viszonya egy természeti (folyóvölgy, tengerpart) vagy mesterséges (vasútvonal, utca) elemhez, amihez a beépítések igazodnak. A szimmetria az irányultság különleges esete, mikor egy képzelt, fizikailag nem létező vagy ténylegesen megépített tengely határozza meg a formálást, és képes az esetleg egyébként nagyon különböző részeket egységes egészzé rendezni. Az aszimmetria a szimmetria hiánya, mikor a komponálásnak nincsenek egyértelmű szabályai, és a minőséget, az elemek kiegyensúlyozottságát csak a „szem” ítéli meg. A hierarchia is egyfajta irányultságot jelez, mikor egy virtuális vagy valós központ szervezi maga köré, maga alá az elemeket. A formálásban a szűkítés és bővítés is irányít, utalhat a funkcióra (ez a tárgyformálásra különösen érvényes), a mozgásra (áramvonalas formák) vagy az építés szükségleteire, ahogy például a lefelé szélesedő forma a stabilitást, a földi nehézkedést mutatja.

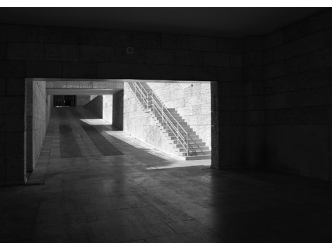
Hamburg

Minden építészeti mű szükségszerűen megjelöli a helyet, ahol létrejön, a kort, mikor épül, a funkciót, amire használják, az építtetőt, aki rögzíti szándékait, megszabja az építés lehetőségeit és a korlátait, illetve a tervezőt, aki mindezt realizálja. Emellett vannak építmények, épületek, amelyek építésének elsődleges célja, hogy jel szülessen, és vannak, amiket direkt módon nem annak szánunk, de történetük, a hozzájuk fűződő események jellé minősítenek. Az épület-ikonok elkülönülnek környezetüktől, észrevetetik magukat, formálásuk egyedi. Lényeges a helyszínük, jól látható vagy forgalmas helyre kerülnek (világítótorony, kilátó, bevásárlóközpont), általában szabadon, szoborszerűen állnak a térben (múzeum, villa, parlament), méretükben nagyobbak, mint a közelükben lévő épületek (katedrális, felhőkarcoló), de az is előfordul, hogy épp kisebb méretük érzékelteti más-ságukat (emlékmű). A várostest sok épületből áll össze és jó, ha jelszerű házak (pozitív tömegek) vagy nagyobb központi terek (negatív terek) által néha megszakad egysége, mivel így a környezetükből kiváló elemek egyedivé, megkülönböztethetővé, olvashatóvá teszik az egészet. Azonban, ha minden épület individualista építészeti jelként viselkedik, nem jön létre a háttér, ami lehetőséget ad néhány elem kiemelésére. Helyette az épített jelek egymással versengenek, és szétesik az összkép.

London

Lisszabon

Egy ősi kínai mondás szerint, a tanítók csak a kaput tárják ki, belépni rajta a diáknak kell. Valóban, az oktatás, így ennek a kis könyvnek a feladata is, hogy lehetőségeket mutasson, rávilágítson az építészet sokféleségére, egységében érzékeltettesse a környezetet, se-

gítse az elméleti és gyakorlati ismeretek összekapcsolását, és nem utolsó sorban, felkeltse vagy fenntartsa a tudásvágyat. A szavak mellé kerülő 111 ajánlott könyv is erre az útra irányít.

A kaput az ókori Rómában a kétarcú Janus isten személyesítette meg, kinek két egymással ellentétes oldalra néző arca tükrözi a határ, a fal, illetve határt megtörő kapu örök kettősségét: fordulópontot kezdet és vég, múlt és jövő, kint és bent közt. A kapu összeköt és átenged, de el is választ, kizár vagy berekeszt. A kapu a házat, illetve a belső teret védő funkciója, zártságának, zárhatóságának foka és építészeti kialakítása kor, kultúra és társadalmi viselkedésformák függvénye. A történeti építészetben az épület kiemelkedő fontosságú megformált jele, hiszen a házról és a házat használókról közvetít információkat, így általában térbeliség, anyagváltás és díszítettség jellemzi és átlépése gyakran rítushoz is kötött (például megérintés, meghajlás, mosdás). A modern és a kortárs építészetben azonban néha már csak, mint egyszerű funkcionális elem, a fal felnyíló része jelenik meg.

Az építészet kommunikációja az elmúlt két évtizedben teljesen átalakult. Egyrészt a korábbi időszakokhoz képest jóval fontosabbá vált a képi ábrázolást kiegészítő szöveg szerepe, tehát építészként jól kell tudni beszélni és írni. Másrészt a 90-es évektől kezdve a hagyományos két- és háromdimenziós rajzok és manuális modellek mellett megjelennek és nagyon gyorsan teret hódítottak a számítógépes ábrázolások. Mindez új készségeket követel az építészektől, mivel napjainkban már a szabadkézi rajz, modellezés, cad tudás, látványtervezés, fotózás, filmezés, tablók összeállítása, prezentációk készítése stb. mind a vizuális kommunikáció elvárt szakmai eszköztárának része. Egyre mélyülő szakadék tátong azok között, akik hozzáférnek a technika által nyújtott új lehetőségekhez és azok között, akik nem. Ráadásul a folyamatos informatikai fejlesztések és az eltérő programcsaládok az egyszer elsajátított tudás állandó frissítését igénylik. A diákok, a képzés és a szakma számára egyaránt új kihívást jelent az építészeti gondolatok kommunikációjának új eszközei által közvetített és a valós építészeti tartalmak közötti különbség. Ráadásul a képzés elsősorban egy, a szakmán belüli igényes kommunikációra készít fel, ugyanakkor a laikus megrendelők mást várnak. Számukra minőséget a médiákban megszokott vizuális és verbális valóság ábrázolás sugall.

Kassa

A kompozíció egy művészi (zene, festészet, fényképezés, építészet) alkotásban a különböző részek elrendezését jelenti. A kompozíciós alapelvek megértését segíti az alkotóelemek és a köztük levő „műveletek” megnevezése. Az építészeti komponálás alapelemei: a pontok (oszlopok), a vonalak (falak, födécek), az alakzatok (helyiségek kétdimenziós vetületei, nyílások), a tömegek (helyiségek, szerkezeti elemek), illetve az ezeket módosító textúrák (anyagok), fények, színek stb. Hasonló elemek ismétlése vonal mentén, felületi vagy térbeli mintázatként, szabályos vagy szabálytalan ritmizálás kialakítása (oszloprend, „vonnalkód”), közelség vagy távolság tartása (tércapcsolatok), arányrendszerek alkalmazása, irányultság beépítése, fokozatos átmenet létrehozása, hierarchia vagy kontrasztok (fény, anyag, forma, méret) használata mind a kompozíció eszköztárába tartoznak. Az építészeti tervezés során két- és háromdimenziós elrendezések jönnek létre. A tervező egyrészt a kétdimenziós vetületek rajzolása közben kell, hogy folyamatosan érezze a formálódó teret és tömeget, másrészt manuális és digitális modellekkel kontrollálhatja

Párizs

a valós térbeli eredményt. Önmagában nem a helyszínrajz, alaprajz, metszet, homlokzat síkkompozíciói minősítik az épületet – bár rajzolataik sok mindent tükröznek a házról, sőt néha önálló grafikai alkotások –, hiszen építészet csak térben komponált mű lehet.

tervezés

A koncepció az építészeti tervezés alapja, egy lehetőség megtalálása és kibontása, mely során a gondolat házként tárgyasul. Az építészeti minőség egyik legfontosabb értékmérője, mivel koncepció nélkül, sok munkával készülő terv és ház, csak

egyszerű építés, míg koncepciózus, de meg nem valósítható ötlet csupán terv marad. A koncepcióalkotás folyamata intuitív módon, váratlanul érkező gondolatok és elmélyült munka kettősségéből áll. A beugró koncepció egy véletlennek tűnő pillanat műve, a tervező megérzi, hogy rátalált valamire. Ez az alkotói kreativitás nem tanítható, mindenkiben máshogy működik, de állandóan bővülő szakmai háttértudást, nyitottságot, érzékenységet és tehetséget követel, nem kizárólag „a priori” képesség. A koncepció finomítása, építészeti tervvé formálása a következő munkaszakasz, ami alátámasztja vagy megkérdőjelezi az elgondolás helyességét. A tervezés állandó oda-vissza csatolást igényel, ötlet és részletezés, méretezés egymást vezeti. A koncepció az egész, az épület (tömegforma, beépítés) vagy a részek (helyiség, anyag) felől érkeve is megszülethet. A lényeg, hogy a különböző léptékű, párhuzamosan létező tervi gondolatok összetartozzanak, az alkotás koncepcionális egység legyen.

Bécs (th)

Rovinj /
Horvátország

A kontextus szó eredetileg a szövegalkotásra vonatkozik és a szöveg környezetét jelenti. Az építészetben használva elsősorban az épület fizikai környezetét jelöli, ugyanakkor tágan értelmezve a szakmát befolyásoló környezeti tényezők (társadalmi és gazdasági közeg, kulturális és tudományos háttér stb.) mind a kontextus részei. Az építész feladata hagyományosan az épület létrehozása, maga az építés. Vitruvius, az építészet elméletének egyik legnagyobb hatású alakja, az Ókor tudását összegezte az épületekkel szemben hármassal – firmitas, utilitas, venustas (szilárdság, célszerűség, ékesség) – követelményrendszert állított fel, de emellett természetesen volt az építészet környezetbe ágyazottsága, nemcsak fizikai, hanem szellemi értelemben is. Azonban a 20. század új típusú és mennyiségű építési igénye, és az azt kiszolgáló, segítő, illetve irányító technikai tudás, mely egyben a gazdasági fejlődés egyik mozgatója, lehetővé tette a függetlenedést a környezettől. Visszafordíthatatlan átalakulási folyamat indult be, és az ebből adódó veszélyek felismerése csak a 60-as években kezdődött. Akkor jelentek meg a modernizmus kritikáját megfogalmazó elméletek, melyek a tágan értelmezett környezetet – a szerkezet, funkció és forma mellett – ismét az építészet meghatározó összetevőjének tekintik. Újabb fogalmi „triumvirátus” született, mely az építészetet elsősorban a helyhez (genius loci), az időhöz (zeitgeist) és az emberi szellemhez (spirit) való viszonyával definiálja, utalva a kontextus összetettségére.

hibrid

A kontraszt a szépség egyik legfontosabb forrása; különleges jelenség, ahol a különböző részek az egymással való összehasonlítás által válnak érzékelhetővé, ellentétes természetük révén lesz egyértelmű létük és értékük. Az építészeti alkotások többsége is elsődlegesen a bennük rejlő eltérő karakterű elemek közti feszültségből születik. A táj, a város, az épület számos kettősségből épül fel. Az ellentétpárok között vannak magától értetődőek, hiszen az építészet lényegét adják: az épület a természettől eredendően elkülönül, az új épület a régi közegbe helyezve kontraszthatással bír, a tömeg határozza meg ellentétpárját, a teret, a gravitációból adódó függőleges és a vízszintes a földi élet sajátos kettős viszonyítási rendszerét adja, árnyék nem létezik fény nélkül stb. Az építészet tanulásához is nélkülözhetetlen a hagyományos ellentétpárookra osztás, a szélső pólusok megnevezése és alkalmazásuk tudatosítása: egyszerű–összetett, állandó–változó, természetes–mesterséges, centrális–lineáris, monumentális–emberi, szent–profán, külső–belső, közösségi–magán, hasznos–kiszolgáló, tömör–üres, zárt–nyitott, egyenes–íves, nagy–kicsi, magas–alacsony, hideg–meleg, sima–érdes, homogén–inhomogén, világos–sötét, átlátszó–tömör stb. Ugyanakkor minden viszonyítás kérdése, osztályozásaink önkényesek, és a szélsőértékek közti skálán lévő, nehezen meghatározható átmenetek az élet minden területén egyre jelentősebb szerepet játszanak.

Rouen /
Franciaország

Az építészet helyhez és időhöz kötött. Az alkotó és az alkotás kortól való függőségére a korszellem kifejezést Goethe használta először. Az építészet mindig is saját korának szülöttje, szükségszerűen tükrözi a társadalmi állapotokat, a gazdasági lehetőségeket, a kulturális értékeket, a műszaki tudást, és így a jövő számára egyben tárgyiasítja is azt. Ugyanakkor az

építészetnek, mint bárki számára megtapasztalható tudományos és művészeti tettnek, a korszellem formálása is feladata. Ez a közberuházásokban megvalósuló középületekre és köztér-rehabilitációkra különösen érvényes, hiszen a tervezőt pályázati úton választják, a terv elvileg a

Bécs

szakma aktuális szellemiségét, legjobb tudását közvetíti. A megépítést követően a nyilvános használat révén mindenki találkozhat vele, használója lehet, így a közízlést és azon keresztül a korszellemet is befolyásolja az alkotás. Esterházy Péter a szavak idejével kapcsolatban írja, hogy „a korszerűség nem a korral való föltétlen azonosulást jelenti; benne-gyökerezést jelent, nem gaszulálást. Nincs szálnalmasabb, mint trendinek lenni. Trendinek akarni lenni.” Ez az építésztervezők és megrendelőik számára is rögzítendő alapigazság.

négyzet

A kör, mint szimbólum jelentésének háttere egyrészt az égitestek látszólagos gömb formája és Föld köré írt pályáik, másrészt a „kerek” emberi létezés: a gömbölyű anyaméh, a körbe írható test, a gesztusokkal befogható gömbaura, vagy több ember által ösztönösen egy esemény körbeállításával kirajzolt forma. Mindennek köszönhetően a kör minden kultúrában a világmindenségre, a teljességre, a tökéletességre és a végtelenségre utal, ugyanakkor a maximális zártság, az önállóság, a védettség és védekezés formai megfelelője is. A legősibb lakóépületek, a Kr. e. 8. évezredből ismert jerikói házak, a vándorló nomádok táborai és sátrai is kör alaprajzúak, de kortárs lakóépületek is keresik a körben rejlő elemi erőt. Az építészettörténet kiemelkedő szakrális épületeinek jelentős része szintén centrális elrendezésű, önálló és zárt, a szabad térbe állított tömeg, míg az európai történelmi városok is, az őket körbeölelő falak közé szorítva, hasonló módon jelentek meg a tájban. A kör befelé forduló forma, határa folytonosságot kíván, így kifelé zárt és elutasító, nem akar és nem is nagyon tud kapcsolatba kerülni mással. Lényege a belső, a központ. A kör alaprajz térbeli tömegként henger (torony), kúp (sátor) vagy félgömb (kupola), mivel a teljes gömb, a Földhöz kötött építészetben már csak illúzió lehet.

Tomar /
Portugália

magán-

Gent /
Belgium

Közösség, közérdek, közügy, köztulajdon, közpénz, köz-épület, köztér, közpark, köz-út, közbiztonság, közmű, köz-zeg, közmunka, közigazga-tás, köztisztviselő, közélet, közösségi közlekedés, kö-zösségi oldal... néhány szó, ami rávilágít köz és építészet

sokrétű kapcsolatára. Az építészet, a környezet alakí-tása elválaszthatatlan a társadalomtól, a közösségtől, a másiktól. Közügy. Tulajdon alapján magán-, közös-(több magán- és köztulajdonos együttese birtokol) és köztulajdon (önkormányzati, állami) különböztethető meg. A használat szerint magán- (zárt, mint egy csa-ládi ház kertje vagy közhasználatra átadott, mint egy magántulajdonban lévő parkrész), félnyilvános (va-gyis egy meghatározott csoport által közösen hasz-nált, mint egy általános iskola) és nyilvános haszná-latú épületek (mint egy pályaudvar) és terek (mint az utcák, városi terek és közparkok) vannak. Korunk individualizált világában a magántér szerepe egyre erősödik, akik megtehetik, próbálják elzárni magukat másoktól, és csak saját házuk, kertjük alakításával foglalkoznak. Ugyanakkor mindenki életminőségét befolyásolja a társadalmat, gazdaságot és kultúrát egyaránt tükröző közállapot. Ennek felismerését igazolja, hogy az elmúlt évtizedekben egyre jelentősebb szerepe van a városfejlesztésben a köztér-rehabilitá-ciónak és középület-felújításoknak és -építéseknek, mivel a közvagyon minőségi változása segíti a helyi közösségek újraformálódását vagy kialakulását, és ösztönzőleg hat a magánberuházásokra is.

A teret elsősorban határaik (alsó, oldalsó és felső térhatárok) definiálják, ugyanakkor léteznek olyan jól érzékelhető, de pontosan le nem határolható tériségek is, melyeket egy központ hoz létre. Minden a térben tömegként jelen levő dolog vagy élőlény rendelkezik egy ilyen sajátos tériséggel, melynek minősége a központi tömeg méretétől, megjelenésétől függ. Az ember is hordozza maga körül saját terét, auráját, és nem csak testével, hanem ezzel a teste által meghatározott térrel is viszonyul környezetéhez. A teret generáló központi tömeg minden léptékszíntén értelmezhető, így teret határoz meg pusztán létével a Föld, egy hegy, város, fa, épület, szobor, asztal, tűz, kavics...

A középpontja által létező tértartomány kifelé forduló, nyitott és kapcsolatokat kereső. Így ezek a terek könnyen egymásba metsződnek, egymás részeivé válnak, és létük alapvetően befolyásolja az érzékelhető tér használatát és minőségét. A tér közepe, központjának függőleges tengelye azoknál az építészetben gyakran használt geometriai formáknál, amelyeknek létezik egyértelmű középpontja (kör, szabályos sokszög) hangsúlyos helyé válik, egyértelműen kiemelkedik a környezetéből. Ez a központ szinte soha nem megjelölt, egyszerűen csak mindenki számára érezhető térszervező elem.

Bécs (th)

Az építészet a kultúra része. A latin „colere” szó eredetileg a föld megművelését jelentette, azt a nehéz és fáradságos folyamatot, ahogy a természetből nyert adottságokat az ember fizikai és szellemi erőfeszítései révén tökéletesíti. Tehát a kultúra a ter-

Barcelona (th)

mészet ellentéte, és építészeti alkotás is csak a természet helyét elfoglalva, mesterséges úton jön létre. A korábban egymástól viszonylagos távolságban létező, helyhez és társadalomhoz kötődő kultúrák napjainkra összeérnek, egymásra hatnak, egybemosódnak. Emellett helytől és időtől is függetlenül egy adott építészeti kultúra három rétegét különböztethetjük meg. Az úgynevezett klasszikus kettős gyökerű: egyrészt a történeti építészet, másrészt a klasszikussá minősült 20. század eleji modernizmus táplálja. A populáris a tömegekre épít, termékei megfelelnek a médiákon nevelt átlagbefogadók elvárásainak. Kiszolgáló jellegű, a közízlés kívánságait követi, elvek nélküli, így folytonosan változó. Ezzel szemben az avantgárd kultúra célja mindig az érvényben lévő tagadása és új keresése, az építészet által az aktuális társadalom és környezet kritikájának megfogalmazása. Az építészetelmélet tárgya a klasszikus és avantgárd „magasművészet”, míg az épített világ többségét létrehozó populáris építészeti kultúráról ritkán szól. Ugyanakkor minőségi változás, a kulturális rétegek közti különbség csökkenése akkor következhet be, ha a környezetalakítás kultúrája az alapoktatás része lesz, illetve intelligens, tetteikért felelős megrendelők, építészek és döntéshozók egyre több, mindenki számára megtapasztalható jó mintát (közterek, pályaudvarok, iskolák) hoznak létre.

átmeneti tér, belső tér

Külső tér csak a belsőhöz viszonyítva értelmezhető, tehát épített környezetet feltételez. Ezért a város-építészet alapfogalma és a tájépítészet szabad tér szóhasználatával párhuzamosan létezik. Szabad tér egyértelműen azt a teret jelenti, melynek a felső határa hiányzik, nyitott az égre (erdei tisztás, városi utca). A külső tér ezzel szemben olyan szabad tér, mely települési környezetben található, megformált és használt, tervezett vagy véletlenül bekövetkező események, a közlekedés, a kereskedelem és találkozások helyszíne. Külső tér egy városi vagy falusi utca és tér, egy épület belső udvara, kertje és tetőterasza. Ahogy Le Corbusier fogalmaz, a külső egyben mindig egyfajta belső is, vagyis az otthon része. Ezt bizonyítja, hogy a legősibb és leggyakoribb lakóház-típus a különböző méretű átrium, illetve belső udvar köré szervezett ház, és hogy az emberek többsége kertes házról álmodik, mivel így belső és külső teret természetes módon egyszerre használhat. Korunkban az európai városok külső tereinek visszahódítása zajlik, egyre több a külső tér tervezési feladat, és ezeknek a köztér-rehabilitációknak köszönhetően (Budapest Szíve, Pécs EKF) a járművek helyett a gyalogosok és a kerékpárosok lakják be a tereket. Ugyanakkor a forró égöv nagyvárosaiban az utcák és terek külső tere embertömegek tényleges lakhelye, és a világban egyre többen élnek valós otthonot nyújtó belső tér nélkül.

Budapest (tf)

A lépcső az eltérő szintek közti átmenetet biztosítja. Szükségszerűen erősen térbeli köztes hely fent és lent határán, ebből adódóan karakteresen formált önálló építészeti elem. Használata (díszlépcső, menekülőlépcső), házon belüli helye (főlépcső, külső lépcső), formája (egykarú, csigalépcső), meredeksége (létra, meredek lépcső, lépcsős rámpa, rámpa), szerkezete (aláfalazott, konzolos, függesztett), anyaga (kő, fa, fém, üveg), térbeli hatása (tömör, átlátszó, térben álló) által egyaránt jellemezhető. Az ember felfelé a nehézkedést leküzdve lassan, lefelé könnyebben halad, a lépcső vezeti a térben való mozgását, nézőpontokat jelöl ki, elzár vagy összenyit tereket, tehát a tér érzékelését befolyásolja. Az előlépcső monumentális hatást kölcsönözhet egy építménynek, tereplépcsők természetes módon a környezet részévé tehetnek egy házat, és akár maga a ház is lépcsőzhet. Az épület belső, átmeneti és külső tereinek működését és minőségét, illetve a terek közötti kapcsolatokat, ezáltal a ház egészét meghatározza a lépcső, ezért elhelyezése, formálása, méretezése a tervezési folyamat egyik legfontosabb és legnehezebb része. A mozgás mellett a lépcső lehetőséget

nyújt a megpihenésre, leülésre, bámészkodásra, így gyakran egyszerű funkcionális elemből az épített tér különleges helyévé alakul.

Párizs (th)

A lépték az építészetben az ember viszonyát jelenti az önmagán kívüli világhoz. Az úgynevezett emberi léptékű épületek, városi terek adják a világ szerethető és otthonos helyezeit, míg a természeti és épített környezet emberfeletti léptékű elemei csodálatot és félelmet váltanak ki. Ugyanakkor az ember földi létezésének határait állandóan feszegeti, vágyai extrém teljesítményekre ösztönzik a tudományban, sportban stb. A lépték emellett az építészetben a műszaki ábrázolások és térképek a valós méretekhez való arányát is jelenti, és számszerűsítve vagy grafikailag jelenik meg. 1:1 méretarány a valósággal megegyezőt mutat, 1:1 és 1:20 között műszaki részletek, szerkezeti csomópontok rajzolhatók, 1:10 és 1:50 közötti léptéket elsősorban a belsőépítészet használ, 1:100 pedig az épületábrázolás legfontosabb, legtöbbit használt arányszáma, minden építési engedélyezési tervben kötelezően alkalmazott léptéke az alaprajzoknak, metszeteknek és homlokzatoknak. 1:200 és 1:500-as rajzok egyrészt az építészeti koncepciót, másrészt az épület és környezetének viszonyát, a beépítést és a külső térformálást mutatják. E feletti ábrák, 1:1000 és 1:10000 már inkább helyszínrajzok, térképek, amit a város- és tájépítészet, illetve a településrendezés használ, míg az ennél is nagyobb léptékű térképek a természeti, épített és társadalmi környezet összefüggéseit érzékeltetik.

Párizs (th)

London

A listák legtöbbje valamilyen gyakorlati célt szolgál, ezért előre meghatározott rendezőelv alapján kerülnek egymás mellé az elemek, és egy zárt rendszer áll össze. Az építészeti listák közül például ilyen a minden tervhez készülő „tartalomjegyzék”, a

munkarészek felsorolásával, vagy különböző anyagok és termékek évente változó katalógusai. Ugyanakkor számos lezáratlan, a folyamatos gyűjtést lehetővé tevő verbális és vizuális lista is létezik, amit építészeknek vagy építészek maguknak készítenek. Ilyen internetes adatbázisokat, tematizált és állandóan bővülő kép- és tervgyűjteményeket mindenki használ, illetve a tervezők szinte kötelezően portfólióban összegzik saját munkáikat. Ez az időigényes adatgyűjtés és rendszerezés (pl. a helyszínről, előképekről) minden kreatív tervezési és kutatási feladatnál segíti az elindulást, de nem célja, hanem csak segédeszköze az alkotási folyamatnak. Nem szabad beleveszni a „lista mámorába”, tovább kell lépni az önálló gondolatok felé. Ez a könyv is csak egy végtelennek tűnő, „l'et caetera” lista kezdete, amely mindenki számára nyitott marad. A rendszerezés ezért történik egyszerűen az abc szerint, és a felsorolás szabadságára a választott hierarchia mentes, minden szó esetén egyoldalas elrendezés is utal.

globális

Az építészeti alkotások többsége még napjainkban is helyszínéhez kötött. A ház reagál környezetének adottságaira, helyi anyagokat és építési módszereket használ, általában helyben tervezik és építik fel. A hagyományos kultúrákban ettől csak kivételes esetekben, reprezentatív nagy építkezéseknél tértek el, ezzel szemben az ipari forradalmat követő társadalmi (munkamegosztás), gazdasági (nemzetközi kereskedelem) és műszaki (előregyártás) változások meggyengítették, az elmúlt évek globalizációja pedig szinte teljesen megszüntette a lokalitás fontosságát az építészetben. Tervezők és a gyártók is elhagyják a helyszínt, bárhol az országból, illetve már a világból irányítják a folyamatokat és a net segítségével kommunikálnak. A munkaező sem feltétlenül helyi, az anyagot a tervezői koncepciónak és a pénzügyi lehetőségeknek megfelelően bárholnan beszereznek, és sok esetben maga az építés sem a helyszínen történik, hanem különböző helyeken gyártott részeket, szerkezeti elemeket vagy akár az egész épületet távolról szállítják. Készülnek helyfüggetlen, mozgatható házak, a műszaki tudás szinte bármit minden körülmény között felépíthetővé tesz, és így az építészeti trendek hasonló termékei a Föld környezetileg nagyon különböző pontjain vannak jelen. Ezzel szemben korunk egyik legfontosabb elve, hogy a lokalitásból adódó értékekre újból építeni kell, és így a környezettudatos építés hozzájárulhat a társadalmi, gazdasági és környezeti fenntarthatósághoz.

Budapest

köz-

Kékkút

A Föld épületállományának nagy része magántulajdonban van (a volt kommunista országokban a tulajdont először államosították, majd a rendszerváltást követően reprivatizálták), és a tulajdonos használhatja, az érvényben lévő előírások szerint alakíthatja,

elbonthatja, helyére újat építhet, de akár el is adhatja ingatlanát. Becslések szerint mindössze a jelenlegi házak kb. 10%-át tervezte építesz, a többség helyi tudás, hagyomány alapján, építesz nélkül készült. Az épületek kis része épül közpénzből és közcélből (városháza, múzeum, templom, szociális lakás), illetve néha előfordul, hogy egy-egy magánember saját vagyonát mecénásként, nem profitra törekedve, építésre fordítja. Az építészeti beruházások háttérében tehát elsősorban olyan magánemberek és magántulajdonban levő vállalkozások állnak, akik saját igényeik kielégítése és anyagi haszonszerzés végett építkeznek. Kereskedelmi (bevásárlóközpont), kulturális (magánegyetem), szolgáltató (irodaház), vendéglátó (szálloda), ipari (üzem), mezőgazdasági (lovarda) épületek készülnek, de főleg lakóházak. Ház, ahol a tulajdonos lakik (pl. saját magának épített családi ház), amit bérbe ad (pl. egy- vagy többlakásos magánház) vagy befektetésként épít, majd értékesít. A magánélet tere, az otthon az életminőséget befolyásolja, de nem határozza meg egyértelműen, hiszen az elsősorban az egyén másokhoz, a közösséghez (csoport, társadalom), illetve a magántér tágabb környezethez (köztér, település) való viszonyától függ.

áthatás

A melléhelyezés a tömeg- és térvizonyok egyik legfontosabb típusa. Kötőanyag nélkül (szárazon rakott kőfalak, álboltozatok) vagy kötőanyaggal (tégla), kis (tégla) vagy nagy részekből (előregyártott betonpannel), szabályos vagy szabálytalan elrendezésben egymás mellé kerülő elemekből áll össze a házak többsége. Ez a legősibb és legtöbbit használt építő tudás, ami még a kortárs építészet újszerű formai megoldásainál is alkalmazható (pl. torzfelületek építése hagyományos technológiával). Terek egymás mellé helyezése esetén az egyes helyiségek megőrzik zártságukat, illetve zárhatóságukat, csak felületek, falak és födémek mentén érintkeznek, és köztük az átjárást ajtók teszik lehetővé. Így a terek között nem alakulhat ki intenzív, összetett térbeli kapcsolat, önállóan, egymástól függetlenül használhatók. Ez a tömeg- és térvizony felel meg leginkább az emberi építési tevékenység racionalitást kívánó igényeinek, amelyek közül a legfontosabb a tömegek (építőanyagok) egyszerű, gazdaságos és helytakarékos elrendezése, illetve a terek célszerű, és zavartalan használatának biztosítása. A melléhelyezés egyben alkotói módszer is, mikor térben és időben is additív úton, részekből áll össze az egész, és vagy hasonló elemek ismétlése, sorolása, ritmizálása, vagy különböző elemek egymás mellé építése révén jön létre az építészeti tömegforma és térrendszer.

Milánó

A modell egy épület egészének vagy egy részének általában a valós mérettől eltérő ábrázolása. Egyrészt a tervezés során, másrészt a megépítést követően az épület bemutatásának céljából készül. Már az ókori görögök felismerték a modell szerepét a tervezési folyamatban, és a számítógépes technika megjelenése ellenére még napjainkban is az egyik nagyon lényeges, a terv fejlődését segítő eszköz (ugyanakkor már nemcsak kézzel, hanem 3 dimenziós nyomtatók segítségével digitális eljárással is készíthető). Tárgyasítja, térben érzékelhetővé, egyben láthatóvá, tapinthatóvá teszi az építészeti koncepció egészét, kontextusba helyezheti a házat (környezetbe illesztés, terepmodell, városmodell), illetve kiemelhet egy-egy részproblémát (pl. beépítés, szerkezet, felületképzés, térkapcsolat, megvilágítás), ezáltal rávezethet a megoldásra. A modell a külső szemlélők (megrendelők, tervbírálok) számára is könnyen áttekinthetővé, érthetővé teszi a tervet. Használatától és méretétől függően (1:10 000 és 1:1 között mozog a skála) nagyon eltérő kialakításúak az építészeti modellek. A tervező a koncepcionális fázisban gyorsan, általában papírból készít összehasonlításokra, döntés-előkészítésre alkalmas próbamodelleket, míg

Párizs (th)

tervbemutatásra már igényesen, a léptéknek megfelelően részletezett tárgyat mutat. Épületek utólagos ábrázolásánál (pl. történeti, már nem létező épületek bemutatásánál) pedig a valósághű, anyagszerű megjelenítés igénye is felmerül.

tipológia

A morfológia eredetileg a biológia és földrajztudomány területe, az élőlények, a természeti és épített táj külső megjelenésének, formájának leírása és tanulmányozása. Később a fogalmat a nyelvészet használja a szóalkotás elemzésére. Az építészeti alaktan (morfológia) is a forma milyenségével foglalkozik. A 20. század közepétől az épületek közegeinek, vagyis elsősorban nagy léptékű együttesek (városok, városrészek, háztömb, épületegyüttes) megismerésére alkalmazták. A morfológia módszertanának alapja egyrészt a földrajztudomány térképészeti eljárása, a rétegekre bontás, másrészt a pszichológia egyik irányzata, a formák észlelését feltáró alaklélektan. A látásban felismert kategóriapár, az alak és háttér segítségével a városépítészeti, építészeti elemzések és tervek központjába kerül a városi szövetet formáló tömör-üres, vagyis tömeg-tér egymást kiegészítő és feltételező kettőssége. Mindehhez egy fekete-fehér ábrázolás társul, amely jól vizualizálja az információt, lényegkiemelő, nem idegen az építészeti rajztól, és alkalmas egy adott állapot, illetve a bekövetkező változások rögzítésére is. Az épületek kapcsán a morfológia szintén a formáról, a határok megformálásáról, a térhatároló anyag és a tér viszonyának érzékeltetéséről szól.

Assisi /
Olaszország

Építészettel kapcsolatban a mozgás nemcsak a teret használóra vonatkozhat, hanem értelmezhető az egyes épületelemek vagy akár az egész ház változásaként is. Az építészet érzékeléséhez a tér bejárása, vagyis a környezet és az épület belső tereinek megismerése szükséges. Ez az úgynevezett kinetikus térélmény függ a mozgás sebességétől, (séta, kerékpár, autó), az út során változó nézőpontoktól és

Budapest (th) a személyesen átélt tapasztalatoktól. A tervező meghatározhat egy kötelező „építészeti séta” útvonalat, melyen a mozgást a terek egymáshoz való viszonyával, nyílások elhelyezésével, felületek kialakításával, megjelölt helyekkel, kiemelt látványokkal, berendezési tárgyakkal befolyásolja. Így a használók többsége hasonló élményeket szerez az épületben. Nagy, összefüggő tagolatlan térben azonban a mozgás szabad maradhat, a teret az emberek ösztönösen bolyongva fedezik fel. A mozgás másik megjelenési formája az építészetben, mikor a mozdulatlanak látszó épületet kézzel, mechanikusan vagy akár a szél által mozgatható elemek (tolható falak, árnyékolók, ponyvák) teszik változatossá. Könnyen átalakíthatóak a térhatárok, flexibilis a térhasználat, ugyanaz a homlokzati felület sokféle képet mutathat. A vágyott dinamika felé a kortárs építészet formai kísérletei még közelebb visznek, mikor maga a ház válik áramvonalassá, folyékonná, mozgást imitálóvá, vagy akár el is indul.

állandóság, ideiglenesség

A házak születnek, élnek és meghalnak, eredendően múlandóak. Az épületeket az idő is formálja, hiszen ki vannak téve természeti hatásoknak, mindennapi használatnak vagy szándékos emberi rombolásnak. A múlandóság egyfajta hozzáadott érték, az idő nyoma, üzenethordozó és egyben esztétikai élmények forrása. A kortárs építészet többféleképpen használja ki az ebben rejlő lehetőségeket. A tervezők az elmúlás jeleit tudatosan beépítik: újrahasznosítanak helyben vagy máshol talált építőanyagokat (bontott téglát), épületrészeket (római oszlopok, átalakítás, bővítés), vagy az alkalmazott anyagot szándékosan nem védik meg az időjárástól, hogy az eső, nap hatása láthatóvá váljon (eső lefolytatása a homlokzaton), de egyre gyakoribb az öregedés mesterséges előidézése (rozsdásított acéllemez). Ugyanakkor a kevésbé tartós építőanyagok (vályog, üveg, műanyag) használata a múlandóság kérdését más megvilágításba is helyezi. Az épületek többsége néhány év alatt elamortizálódik. Az értékeseket felújítják, az értékes helyre épített gyengéket elbontják, és helyükre újat építenek, míg az értéktelennek tartottakat magukra hagyják. A környezet állapota ezáltal nemcsak az idő nyomait, hanem használói gazdasági és társadalmi viszonyait is tükrözi. A keleti kultúrkör a fizikai múlandóságot az élet természetes részének tekinti, városai és házai is ezt a szellemiséget közvetítve könnyebben változnak.

Budapest (th)

Párizs

Az ókortól az újkor kezdetéig az „ars” fogalom valami létrehozásához szükséges szakértelmet jelentette, amely szabályok ismeretén és azok betartásán alapult. A középkor ezt a tágan értelmezett művészetfogalmat két részre tagolta aszerint, hogy az alkotás szellemi vagy fizikai erőfeszítést igényelt. Így jött létre az egyetemeken is oktattott magasabb rendű hét szabad művészet (grammatika, retorika, logika, aritmetika, geometria, csillagászat, zene), amitől elkülönült a mechanikai művészetek csoportja, ahol a legfőbb értékelési szempont

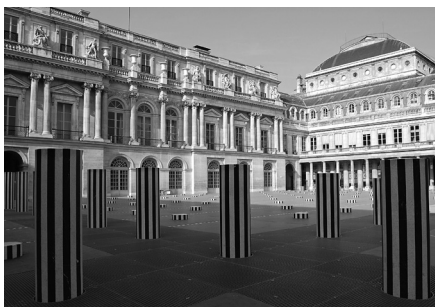
a hasznosság volt. A 18. században a kézművesség és tudományok leváltak a művészetekről és kialakult a „szép” létrehozását célzó szépművészet kategória, ahova a festészet, szobrászat, zene, költészet, tánc, építészet és ékesszólás tartozott. A 19. században szépművészetnek már csak a festészetet, szobrászatot és építészetet nevezték, ugyanakkor még művészetnek tekintették a szépirodalmat, a zenét és a táncot. Az ipari forradalmat követő változások a hagyományos művészetfogalom felbomlásához vezettek, a 20. századra a művészetek kötöttségei eltűntek, és legfontosabb értéké az újszerűség vált. Korunk liberális szemlélete alapján pedig ma már szinte minden művészetnek, és mindenki művésznek tekinthető. Erre a felszabadulásra utalnak a szóösszetételek is: építő-, képző-, fotó-, kert-, harc-, zene, öltözködés-, konyha-, tánc-, mozgás-, film-, színház-, előadó-, nép-, ipar-, életművészet ... Az építészet művészet (is). A magyar akadémiákon 1992-től nevesített Építőművészeti Tagozat a köztudatban ezt hivatalosan is rögzíti.

kör

Kör és négyzet, ég és föld jelképes másai. A letelepülő, közösségben élő ember a kört ezért négyzetté szelídíti, égtájak szerint negyedel, a földi függőleges és vízszintes által adott merőleges, racionális rendet keresi. A város hieroglifája Egyiptomban körbe rajzolt tengelykereszt, Róma mitikus alaprajzában a négy-szögletes mundus köré Romulus mágikus kört szánt (Roma quadrata), és egy hindu legenda szerint Brahma az ősi embert is négyzetes mandala (szanszkrit nyelven a kör) formába kényszeríti. A szögletes forma tervezettségre, emberi beavatkozásra, racionalitásra utal. A négyyszögforma könnyen osztható és sokszorozható, viszonylag

egyszerűen tervezhető és megvalósítható, ezért gyakran használt építészeti megoldás. Emellett a négyzetalaprajz, a tiszta geometriai forma többlettartalmakkal is bír. A négyzet szabályos, állandó, szépnek ítélt alapforma, amely

magában hordozza még a kör erős központjának, befelé fordulásának nyomát, ugyanakkor már együttélésre, más formákkal, tömegekkel és terekkel való kapcsolatteremtésre is alkalmas. Az egymástól elhatárolt terek így épületté, az épületek városi tömbbé, a tömbök pedig városi szövetté szerveződnek.

Párizs

Provins /
Franciaország
(th)

A növényzet a környezet humanizálásában fontos szerepet játszik, mivel egyrészt a mindenki számára ösztönösen elfogadott természeti szépség egyik forrása, másrészt az érzékszerveinkre hatva jelentős hangulati és klimatikus ha-

tása van. Építészeti szerkezetekben, részletekben és díszekben absztrahálva jelenik meg (pl. ókori egyiptomi lótuszfejezet, görög korinthuszi oszlopfő akanuszlevelei, szecesszió növénymotívumai, organikus építészet lecsupaszított faoszlopai), de valós élőlényként, véletlenül vagy a tervezői koncepció részeként az épületek mesterséges világával alkot kontrasztot. A ház határol, esetleg magában foglal egy, a helyszínen meglévő fát, rejtőzködve sűrű természeti közegbe épül vagy az épülettömegbe zárt (pl. kolostorkert, japán sziklakert), illetve köré tervezett kert növényzete a ház szerves része. Növényzet kerülhet a belső térbe (pl. pálmaházak, télikertek), benőheti az átmeneti tereket (pl. verandák, balkonok), megtelepedhet az épület tetőteraszán és a ház falain (pl. az örökzöld borostyán vagy a lombhullató vadszőlő). A kortárs építészet és tájépítészet egyre inkább keresi épület és növényzet együttélésének új formáit, vertikális zöldfalak, extenzív és intenzív zöldtetők mind tudományos kutatások új eredményei. A növények, viszonylag kis költséggel megvalósítható fasorok és egyéb zöldfelületek pedig az urbanizált, és formailag heterogén épített táj vizuális egységesítésének legfontosabb eszközei.

Építészet és nyelv kapcsolata kölcsönös, többek között erre utalnak az építészet nyelve és a nyelv architektúrája szókapcsolatok is. Mindkettő csak a használat által létezik, és alapvetően két rétegre bontható: magára az önálló, belső törvényszerűségei szerint működő rendszerre, az általános építészeti tudásra, ami a nyelvtudomány *langue*-jének megfeleltethető, illetve ezek történetileg és kulturálisan is változó alkalmazásaira, vagyis az építészeti nyelvezetre és a konkrét alkotásokra, ami a nyelvtudomány *parole*-ja. Aldo Rossi így fogalmaz: „... az építészet alapelveinek nincs történelmük. Szilárdan és változtathatatlanul fennállnak. Amik mindig változnak, azok a tényleges megoldások, a válaszok, amelyeket az építészet az aktuális problémákra ad.” Az építészeti nyelvezetet egyrészt a tér- és tömegformálás, másrészt a szakmai kommunikáció közvetíti. Az építészet klasszikus, több évezreden keresztül használt nyelvezetét radikálisan először a 20. század eleji modernizmus alakította át, illetve körünk információs társadalma követel egy újabb építészeti nyelvújítást.

Velence /
Olaszország

Nyitottság építészeti megnyilvánulásának az európai kultúrkörben is vannak előzményei (pl. ókori diadalívek, középkori vásárcsarnokok), de a külső és belső tér kölcsönös egymásba olvadásának a távol-keleti építészetben jóval erősebbek a hagyományai. A ház a természet folytatása, egyfajta fedett átmenet kint és bent közt, és belső tereit csak szükség esetén határolták le a külvilágtól. A japán építészet úgynevezett „áramló tér” koncepcióját a 20. század elejének klasszikus modernizmusa fedezi fel. Tudatosan feltörni a zárt falakat, pillérvázat használva a külső határokat megszabadítja tartószerkezeti szerepüktől, így az új nyitott építészet lehetőségét teremti meg. A kortárs építészet ismét új típusú kapcsolatokat keres a környezettel. A globalizációval szemben kialakuló, a helyszín egyedi adottságait egyre inkább felértékelő környezettudatos építészet és építés, a külső és belső közti átláthatóság és átjárhatóság megvalósítását biztosító műszaki tudás (szerkezet, anyaghasználat, gépesítés), a formálás új elvei (folyékony építészet),

és térhasználat változó igényei egyaránt erősítik a nyitottság kultúráját.

Brighton /
Anglia (tf)

Az építészettel kapcsolatban az organikus szót először Frank Lloyd Wright használta 1908-ban, olyan építészet lehetőségét keresve, amely környezetével harmonikus, szerves egységet képez. Lényeges az alkalmazkodás a helyszín természeti adottságaihoz (tájolás, méret, forma), az anyagválasztás (természetes, helyi anyagok)

és az ember, vagyis használó központú téralkotás és részletképzés. Szemlélete közel száz évvel megelőzte a fenntarthatóság építészeti vonatkozásainak mai tudatosítását, amely az úgynevezett környezettudatos építés alapja. Az organikus építészetben számos irányzat létezik. A biomorf építészet elsősorban a formára helyezi a hangsúlyt és tömegalakítását természeti képződmények inspirálják, az ökológikus építészet az épületek által okozott környezeti szennyezés minimalizálására törekszik (anyaghasználat, megújuló energiák alkalmazása), tehát az építés mellett vállalt célja a környezet védelme, az energiatudatos építészet pedig az építés és az épületüzemeltetés energiaigényét kívánja csökkenteni (szigetelések, berendezések). Az organikus szó mellett az élő szervezet jelentő organizmus is bekerült az építészeti nyelvezetbe, mint a városok működését leíró egyik lehetséges analógia.

Barcelona

A pillér minden függőleges támasz, míg az oszlop a kör keresztmetszetű pillér megnevezése. Az általános szóhasználatban az utóbbi jóval gyakoribb, és ennek az építőelemnek őséere, az építés első tetteként földbe nyomott faoszlopra utal. Az oszlop állhat magányos, önmaga körül teret generáló szoborként (menhír, obelisz). Az oszlopsor azonban már több elem elrendezésével jön létre és a nézőponttól függően érzékelhető oszlopok sorolásaként vagy akár zárt falként is. Az oszlopok állhatnak szabadon, háttart képezve a terek közt, díszítményként rákerülhetnek falra és pillérre, lehetnek jól láthatók, de sok esetben falba vagy burkolat mögé rejtve maradnak. Tartószerkezeti vázzá alakulva átveszik a teherhordás feladatát a falaktól, és így szabaddá teszik a térformálást. Oszlopsor kísérheti a házat (tornác, árkaád), körbeveheti az egész épületet (peripterosz) vagy belső udvarát (kerengő), de az oszlopokból kialakuló „erdő” maga is házzá válhat (oszlopcsarnok). Az oszlop megformálása és anyaghasználata, a törzs és kiegészítő részeinek viszonya (oszlop-rend), illetve több oszlop térbeli és szerkezeti összjátéka a történeti és kortárs építészet kimeríthetetlen gazdagságú témája (nyers és díszítetlen betonpillér, növényként csavaródó kőoszlop, égbe szökő fémtámasz, nőalakként megjelenő kariatida stb.).

Balatonöszöd (th)

újszerűség

Régebben minden kor természetes módon élt együtt múltjával. Az örökölt tudásra alapozta sajátját, követte a hagyományokat és igényei szerint felhasználta, ami régi. Az épületek fennmaradása csak hasznosságuknak volt köszönhető, átalakultak, megújultak vagy egyszerűen építőanyaggá váltak (pl. római kőépületek többsége). A műgyűjtés, a megismerést szolgáló utazások, a múltat kutató régészeti ásatások a 17. században kezdődtek és eredményei fokozatosan az örökségvédelem gondolatához vezettek, miszerint a művészi érték önmagában is elegendő ahhoz, hogy valami az utókor számára megmaradjon. Az 1800-as években múzeumok épültek, kialakultak az örökségvédelem nemzeti intézményei és törvényei, hogy a történelmet tükröző, művészileg értékesnek ítélt épületeket és tárgyakat megóvják, elmúlásukat megakadályozzák. Az egész földet egyetemesen kezelő UNESCO Világörökség Egyezmény 1972-ben jött létre, amely természeti és kulturális (építészeti, festészeti, szobrászati és régészeti műemlékek, épületegyüttesek, ember formálta kultúrtáj és szellemi) örökségeket nyilvánít védettnek. A világ, nemzet vagy település szintjén már hivatalosan védett épületek, területek, hagyományok mellett minden, ami már létezik, egyfajta örökség. A visszahozhatatlan múlthoz való értő viszonyulás építész, megrendelő, döntéshozó, építő és használó közös felelőssége, hiszen a változó igényekre reagáló építészeti beavatkozások szinte mindig a már kialakult helyzetek átalakítását eredményezik.

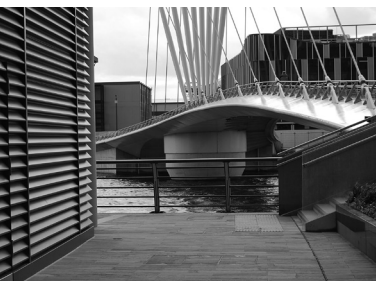

Budapest (th)

egyszerűség

A tervezési folyamat és maguk az épületek, az épített környezet rengeteg térben és időben egymásra reagáló elemből tevődik össze, tehát szükségszerűen összetett. Eszterházy Péter az irodalom kapcsán írja, hogy „akkor is bonyolult, ha egyszerűnek hat, ezt olykor a nagy írók tudják, ez (is) a nagyságuk. A bonyolulttól nem kell félni, a zavarostól kell félni.” A kortárs építészetben belül az egyszerűségekre törekvő alkotások

mögött is egyre növekvő mennyiségű információ rendeződik homogén egységet tükröző egésszé. Ezzel szemben léteznek olyan törekvések is városépítészeti, építészeti és belsőépítészeti léptékben egyaránt, amelyek a heterogenitás kultúráját hirdetik. Tudatos montázsok

Manchester

születnek, ahol a vállaltan különböző karakterű részeket művészi kompozíciós elvek vagy előre rögzített szigorú szabályok tartják egyben. Bonyolultnak tűnő, de szerethető, izgalmas világok ezek. Viszont nagyon veszélyes határmezsgyén mozognak, hiszen a sokféleség könnyen átbillen a káoszba. Az évtizedek óta uralkodó stíluspluralizmus hihetetlen gyorsasággal formálja át a települési tájat és egyre zavarosabb környezetben létezünk, ahol a posztmodern elméletek által igazolt sokféleség és többértelműség az élet minden szintjét áthatja.

modell

A rajz minden építész közös nyelve, az építészeti kommunikáció legfontosabb eszköze. Kr. e. 2000-ból már méretezett alaprajzok és a műszaki rajz alapjait adó egymástól független nézetek ábrázolásai maradtak fent. Az egyiptomiak az épületterveket a szerkesztés legfontosabb elemeivel együtt cseréplepon, papiruszon rögzítették, az ókori görögök építészeti rajzait azonban nem ismerjük, de az építést megelőző makettkészítés fontossága bizonyított. A középkorig elsősorban tapasztalat és szerkesztések alapján terveztek és építkeztek, majd a reneszánsztól kezdve a tervvázlatok, a műszaki rajz, a modellezés és az épületek elméleti háttérének bemutatása került előtérbe. Építészeti rajzok a rajzkészítés célja és a rajzkészítő képessége, az alkalmazott technika által is nagyon sokban különböznek. Az építész személyiségét és a terv karakterét is tükröző egyéni grafikai stílus a koncepciókeresés fázisában (sémák, analógiák), az egyediséget hangsúlyozó pályázati terveknél vagy az utólagos művészi prezentációknál (kiállítások, folyóiratok) érvényesülhet. A megvalósításhoz szükséges műszaki ábrázolás azonban napjainkra általánosan érvényes konvenciókon nyugszik, és nemzetközileg elfogadott szigorú szabályok határozzák meg a rajzok típusát (helyszínrajz, alaprajz, metszet, homlokzat, részletrajz), lépétékét (pl. az engedélyezési tervhez méretétől függetlenül minden ház esetén 1:100-as méretarányú rajzokat kell készíteni) és feliratait (jelölések, helyiségmegnevezések).

Budapest

A redukció egyrészt az additív melléhelyezéssel el-
lentétes alkotói módszer, ahol egy elképzelt vagy
adott építészeti tömegből kiindulva az anyagból, és
ezáltal a térből is a felesleget folyamatosan elvonva
jön létre az eredmény. A szobrászat klasszikus mód-
szere, mikor a kő lefaragásával jön elő a benne rejlő
szobor, az eredeti formát teljesen megsemmisíti. Ez-
zel szemben a kortárs építészetben a tervezett befog-
laló forma elsődleges fontosságú marad, és ebből az
érezhető egészből kivágások által születnek meg
azok az „űrök” (udvarterek, fény- és levegőforrások),
amik tagolják a tömeget, meghatározzák a térrend-
szert és az épület működését. Másrészt a redukció
gondolati síkon is értelmezhető. A tervezési folya-
matban az építész a bonyolult felől az egyszerűsítés
által halad a végleges terv felé, ahol a számos részlet
már rendezett egészszé áll össze. A forma, a térrend-
szer, a működés letisztul, visszafogott, de tartalmilag
gazdag mű jön létre, hiszen a koncepció lényegének
megőrzése, a jelentés koncentrációja a cél. A redukció
a minimal art alapvető eszköze, melyre támaszkod-
va a kortárs minimalista építészet a tiszta geomet-

riai formák használata mel-
lett az anyagszerűség érté-
keit helyezi az előtérbe.

Cascais /
Portugália

Az építészet minden más művészettől lényegében különbözik, mivel alkotásainak gyakorlati haszna, elvárt rendeltetése van. A középkorban ezért még a mechanikai művészetek közé tartozott, majd az újkorban a külső megjelenés fontosságának hangsúlyozá-

Marseille

sa szépművészetté emelte. A 19. század közepétől az ipar fejlődése a funkció előtérbe kerülését eredményezte, a ház „géppé” vált, a forma követte, egyértelműen tükrözte a belső terek rendeltetését. A posztmodern ettől a kötelezettségtől megszabadította az építészetet, de a megfelelő működés továbbra is minden épülettől, a tömeg- és térformálástól függetlenül elvárt evidencia. Az épület tervezett rendeltetése tehát alapvetően meghatározza a ház helyét környezetében, helyiségigényét és azok kapcsolatait, viszonyulását a külső világhoz, tereinek alaprajzi és magassági méreteit, illetve ezeken keresztül a szerkezetet, az anyagválasztást, a formát. Emellett a funkció nem örök, rövid (órák, napszakok, évszakok) és hosszú távon (évek, évtizedek, századok) egyaránt változik. Az idők folyamán módosul a használat (más volt egy kórház működése száz éve, mint ma), esetleg megszűnik a régi igény és ezt követően a ház újak szerint átalakul (vámházból egyetemi oktatási épület, kastélyból múzeum lesz), az épületet elhagyják, bezárják (kiürült bevásárlóközpontok) vagy elbontják.

Marche /
Olaszország

A rendszer egy meghatározott cél érdekében működő, számos elemből felépülő egység. A 20. század tudományelméletének új szava, de napjainkban már az élet minden területén használt, mivel lehetővé teszi a valóság különböző szempontok szerinti felbontását, és az alkotóelemek közti ösz-

szefüggések bemutatását (jogrendszer, immunrendszer, oktatási rendszer, operációs rendszer). Építészeti vonatkozásban az épület egy, a környezetével kölcsönhatásban álló nyitott rendszernek tekinthető, míg a városok, részben az épületekből felépülő rendszerek, melyek szükségszerű kapcsolataik által újabb szervezési, működési szinten települési hálózatot alkotnak. Természetesen az épület maga is önállóan értelmezhető alrendszereinek együttese: az alaprajzi rendszer a funkcionális működést modellezi, a szerkezeti rendszer a teherhordó és térelhatároló elemekből alakított rendet mutatja, az építési rendszer a megvalósításhoz szükséges szerkezeti, technológiai és szervezési megoldások összessége (homlokzatburkolati rendszer, fűtési rendszer, informatikai rendszer). A térbeli elrendezések mellett időbeli rendszerek is léteznek, így az építészeti tervezés, az építés és az épületüzemeltetés folyamatai számos, egymásra ható lépésből összeálló nyitott rendszert alkotnak.

Az épület, mint egész, részekből áll össze. Egész és részek, illetve a részek egymáshoz való harmonikus viszonya koncepcionálisan összefogott építészeti eredményre vezet, míg jól megoldott, működő részletek önmagukban nem elegendőek a minőséghez. A részletek egyrészt szerkezeti csomópontok és többségük láthatatlan, a külső felszín, burkolat mögé rejtett. Ugyanakkor vannak tudatosan megmutatott, a ház formálásához szervesen hozzátartozó hagyományos vagy high tech részletek is, mikor a műszaki megoldások a „szépség” őszinte forrásai. Más megközelítésben a részlet szó a jól látható, sok esetben műszaki tartalmakat nélkülöző, öncélú díszítmények megnevezésére is szolgál. Ezek a külső vagy belső határoló felületek igényesen és apróléko-

san megmunkált részei, ahol az anyag vastagságát használva (stukkó, fafaragás), vagy új, a szerkezettől független anyag ráépítésével (burkolás) alakul ki a közvetlen környezetétől elkülönülő részletmegoldás. A részletképzés az alkalmazott megoldások révén tükrözi az adott kor technikai színvonalát, az építetű pénzügyi háttérét és részleteket előhívó kulturális közeget (hagyomány, divat, újítás).

Provins /
Franciaország
(th)

A településeket különböző térben és időben egymásra épülő rétegek alkotják. Állandó adottságnak a természeti környezet tekinthető, mely befolyásolja az úthálózat kialakulását, majd az ezekkel és a társadalmi adottságokkal is összefüggésben álló, a földtulajdon-viszonyokat tükröző telekrendszert. Ilyen „földbe” vésett (domborzat, vízrajz, utak, telekhatárok), viszonylag stabil alapokon nyugszanak a környezet épített elemei, a házak, mérnöki létesítmények, külső tér tagolások, burkolatok stb. és mindezt használja az állandóan változó, és ezeket a rétegeket is kisebb-nagyobb léptékben változtató emberi élet. Épületek esetén is többféleképpen értelmezhető a rétegződés fogalma. Térbeli áthatás vagy használatok keveredésének eredménye, amely meglévő ház átalakítása, átépítése, bővítése során régi és új részek viszonyában válik láthatóvá. A 20. század elejétől városok és épületek elemzésének és tervezésének egyik hatékony

Amszterdam

eszköze a könnyen elkülöníthető, homogén rétegekre bontás. Így a fizikai vagy gondolati alkotóelemek önmagukban vizsgálhatók és alakíthatók, és a különböző rétegek a megszakotól eltérő egymásra helyezése új felismerésekhez is vezethet. Nem véletlen, hogy a számítógépes képszerkesztő, az építészeti, mérnöki tervező és térinformatikai programok mind a megértést, a rendszerezést és a munkamegosztást lehetővé tevő layerok segítségével építik fel a képeket, rajzokat és térképeket.

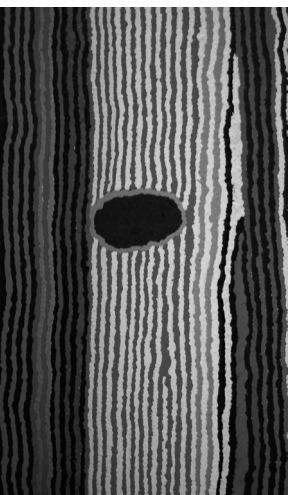
Az élet időben és térben is folyamatosan lüktető univerzális (évek, apály-dagály), természeti (szívverés, erdő) és mesterséges (házsor, lámpatestek) ritmusok, ismétlődő elemek és események együttese. Az építészetben a ritmus egyrészt a ház használatának általában a napszakokat követő változása vagy a szükséges megújítások időbeli ismétlődése, másrészt az épületet alkotó elemek egymáshoz való térbeli viszonya.

Az építés logikája, az ember szépség iránti vágya, a gazdaságosság igénye egyaránt alátámasztja a hasonló elemek többszöri felhasználását a házban. Legkisebb méretben a díszítmények (fogazat a párkányon), szerkezeti részletek (vasalatok), építőelemek (tégglák) sorolódhatnak látható vagy látha-

tatlan (eltakart) módon, de összetett épületrészek (Palladio-motívum) és akár teljes épületek (típusház) ismétlése sem ritka. Az építészetben alkalmazott térbeli ritmusok többsége szabályos, de a házban megjelenő többszólamúság (különböző szintek eltérő ablaksorai) a különböző ritmusok összehangolását követeli a tervezőtől. Emellett a 20. század végén kialakult úgynevezett „vonalkód”-építészet az aritmia új kultúráját terjeszti a homlokzatképzésben. Érezhetően létezik itt is valamilyen ismétlődés, azonban ez már nem a részekből építkező szigorú szabályt, hanem inkább az egészet elemekre bontó komponálást tükrözi.

Ostende /
Belgium

Párizs

A séma egy város, egy épület, egy részlet lényeges vonásait emeli ki, jól „olvasható”, könnyen értelmezhető ábraként vizualizálja az építészeti gondolatot. Segít a kidolgozandó terv alapötletének megtalálásában, igazolásában és elfogadtatásában. Egyszerűsége, mindenki számára érthető üzenete miatt fontos szerephez jut az építészeti kommunikációban. A tervezés folyamatában az építész önmaga számára is gyakran készít sémákat, hogy megbizonyosodjon gondolatai rendezettségéről, vagy hogy könnyen összehasonlíthatóvá te-

gye az egy-egy kérdésre adható lehetséges megoldásokat (beépítési koncepció, tömegvázlatok, alaprajzi rendszer stb.). A séma alkalmas a már elkészült épület rendszerének, formájának bemutatására is, bár ezek általában már nem laza vázlatok, hanem grafikailag tervezett, az alaprajzot, a metszetet, a homlokzatot vagy a külső tömeget egyszerűsítő közvetítő rajzok. Ezeket elsősorban építészeti publikációkban, illetve az épületen belül, a használók tájékoztatására használják. Ugyanakkor gyakori az is, hogy egy-egy projektet egyetlen jellegzetes logóvá letisztított ábra tesz beazonosíthatóvá.

tanulás

A hagyományos tanulási és alkotói módszerek mellett az építészlét elengedhetetlen része a környezet ösztönös és tudatos észlelése. A séta hétköznapi örömforrás, esély a felfedezésekre, a véletlen találkozásokra, lehetőség egy gondolati vagy valós utazás megkezdésére. Ki kell lépni az otthon, az iskola, a munkahely falai közül, minél több átfogó élményt kell szerezni az életről, hiszen a személyes tapasztalatot semmi nem helyettesíti. A környezet teljes összetettségében kell megélni a házakat, érzékelni az anyagokat, tereket, méreteket, értékelni a használatot. A sétának számos formája van: szemlélődés, pozitív semmittevés, lassú bolyongás vagy örült száguldas, rövid vagy hosszú út, magányos, páros vagy csoportos séta, ismert vagy ismeretlen terület bejárása, nyugodt vagy zaklatott időtöltés ... A környezetérzékelés és értékelés képessége mindenkiben adott és fejleszthető, ugyanakkor a séta során megélt élmény mindig egyéni és megismételhetetlen marad. Az építészeti gondolat sok esetben a terv helyszínének szubjektív és objektív megismeréséhez kötődik, illetve a tervező, a még láthatatlan beavatkozás későbbi élethelyzeteit, saját sétáinak öntudatlanul is felhalmozott tapasztalataira alapozza.

Budapest (th)

Vicenza /
Olaszország

A stílus eredetileg íráseszközt, írásmodort jelentett. A szót a művészetben a reneszánsz kortól és többféle jelentéssel alkalmazzák: utalhat a formai tulajdonságok egységére (stílusjegyek) és a mű technikájára (rajzstílus), de elsősorban egy korra, csoportra vagy művészegyéniségre jellemző közös formai vonások megjelölé-

sére szolgál. Eszerint a művészet-, illetve építészet-történet különböző, időrendbe szervezett művészeti korszakokat különít el, mint az egyiptomi, ógörög, római, román, gótikus, reneszánsz, barokk, klasszicista, romantikus stílus. A 19. század végétől azonban már felbomlik a történeti korszakokra jellemző viszonylagos egység és inkább irányzatok, iskolákhoz kötődő, egymással párhuzamosan létező csoportstílusok jelennek meg a historizmuson (neorómán, neogótikus, neoreneszánsz, neobarokk), majd a modernizmuson belül (kubizmus, konstruktivizmus, de stíjl, absztrakt expresszionizmus). Az 1960-as évektől formálódó posztmodern társadalom még ezen is tovább lép, és a művészet minden területén egyre inkább eluralkodó stíluspluralizmusnak, a sokféleség elfogadásának ad teljes létjogosultságot. Építész egyénekhez kötődő személyes stílusok születnek és tűnnek el, bizonytalanná válik az értékrend, és ennek következtében szinte véletlenszerűen kerülnek egymás mellé a települési környezetben a különböző elvek szerint formált épületek.

díszítés, faktúra, textúra

A szerkezet elemekből összeálló egység, szinte minden építészeti témakörön belül értelmezhető, léptéket váltva hierarchikus rendet követve lebontható és felépíthető. A városszerkezet a várost alkotó elemek, a táj, az úthálózat, a telekrendszer, az épületek és terek egymáshoz való viszonyát mutatja. Házaknál a szerkezet egyrészt a koncepcióból eredő térszerkezetre és tömegkompozícióra, másrészt az ezzel összefüggésben álló épületszerkezetre utal. Az épületet alkotó szerkezeteken belül elkülöníthetők teherhordó szerkezetek (melyek természetesen egyben térhatárok is), térelhatároló szerkezetek (válaszfal, álmennyezet), felszerelt szakipari szerkezetek (burkolat) és gépészeti célokat szolgáló szerkezetek (fűtési rendszer). Mindemellett az alkalmazott anyagoknak is van szerkezete, és ez egyrészt a természetben létező anyagok (kőzet, fa) megváltoztathatatlan felépítése, másrészt a mesterséges úton, építési tapasztalat vagy tudományos kísérletek által több alkotóelemből létrehozott anyagok (papír, textília, beton) belső struktúrája.

Lisszabon

Roussillon /
Franciaország
(tp)

Szín nem önmagában, hanem az anyag, a forma és a fény által létezik. Az építészetben a szín egyrészt a felhasznált természetes építőanyagok (kő, fák, föld, homok, beton) sokféle saját színe, amik elsősorban matt földszínek. Másrészt gyakori az anyag színezése, vagyis az eredeti felület és szín eltakarása: homogén festés, színezett burkolat, tervezett mintázat vagy akár festmény kerül az alapra. A szín befolyásolja az érzékelt térméretet (sötét mennyezet alacsonyabbnak mutatja a teret), a színes mintázat ráerősít a

térhatásra (ritmizálás perspektivikusan nagyítja a teret), vagy akár elveszejt a térben, az építészeti forma ellen dolgozik (szabálytalan, a tér geometriájától idegen rajzolat). Az épületek felületei a festés, illetve képzőművészeti alkotások befogadói és akár az alkalmazott színek, minták által is korszakolható, illetve területi egységekre bontható az építészet. A 20. század eleji modernizmus a színek összességét, a fehéret tette eszményévé, ezáltal az építészeti kultúra színvilága homogenizálódott. Ezzel szemben a posztmodern „bézs robbanása” teljesen felszabadította a színhasználatot, és korábban nem tapasztalt heterogenitást eredményezett az épített környezetben. A kortárs építészetben egymással párhuzamosan, a tervezői koncepciót követve jelen vannak természetes anyagszínek, kaotikus öncélú színezések, illetve a virtualitás színvilágra utaló élénk fények és színek, erős kontrasztok, időben és térben is változó színezett felületek.

A táj egy befoglaló fogalom: természeti adottságokra épülő, az ember által alakított környezet magával az emberi cselekvésekkel, eseményekkel együtt. Tehát természeti, épített és társadalmi környezet együttese. Sokféleségéből adódóan megismerése és alakítása holisztikus, teljességre törekvő megközelítést igényel, mivel egésze más minőséget hordoz, mint alkotóelemeinek összessége. A táj áthatások révén formálódik, nem egységes, egyedi és zárt rendszer, hanem különböző, egymást átfedő rétegek birodalma. Ezért szükségszerűen határtalan, folytonos, nagy léptékű, heterogén és dinamikus. A táj az elmúlt években központi helyzetbe került fogalom, mert alkalmazása lehetővé teszi a különböző szakterületek (építészet, urbanisztika, szociológia, földrajz, antropológia stb.) közt létező merev határok megszüntetését. Városainkat ma már, a számos összetevő együtteseként élő települési

tájként értelmezzük és tervezzük, karakterük szerint megkülönböztetve történeti, ipari, lakótelepi stb. tájat. A természeti táj, parkok, kertek formálása egyre inkább architektonikus, a kortárs építészet pedig sok esetben a tájból kiindulva formál, és megpróbálja az épületet a környező táj részévé tenni. Ezáltal a progresszív urbanisztika, városépítészet, tájépítészet és építészet egymást felfedezve egyfajta új elméleti és tervezési egységet alkot.

Pyla /
Franciaország
(th)

baluba

Porto /
Portugália

Pszichológiai kísérlet alapján a jelentés nélküli „takete” szó mindenki számára szabálytalan, szilánkos formára utal. Az ezredvég általánosan is jellemezhető a töredezettség kultúrájával, nincs egységes tudományos világgép és társadalmi értékrend,

a művészetekben elfogadott a stíluspluralizmus, az életben az individualizmus. Az elmúlt évtizedek filozófiai irányzatai (strukturizmus, egzisztencializmus, dekonstruktivizmus, folding) elméletileg már előkészítették ezt a változást, az új természettudományos eredmények pedig egyre inkább igazolják létjogosultságukat (fraktálgeometria, katasztrófaelmélet, káoszelmélet). Az új szemlélet az építészetben a 80-as évek végén jelenik meg: a formálás fel szabadul, a merőleges rendszerek mellett ferde és a rendet látszólag nélkülöző alkotások születnek, a tömegek tördelt vonalakkól, hajlított felületekből építkeznek. A forma szabályos test szándékos torzítása, transzformálása, hajlítása, vagy szabálytalan természeti, illetve elképzelt alakzatok lekövetésének eredménye. Tervezői szándék a szabályosság, a szerkesztési szabályok látványos kerülése, és egyfajta véletlenszerűség tudatos beépítése az alkotási folyamatba.

fal / oldalsó térhatár, tető / felső térhatár

Az alapsík az alattunk létező folytonos, zárt, tudatunk számára végtelen tömeg, a stabil talaj, amire földhöz kötöttségünk révén építenünk kell. A nyugati kultúrák építészetében nem volt kiemelkedő szerepe, mivel a tértagolásban sokkal inkább a teret vertikálisan tagoló, látható, tapintható, anyagszerű, az alapsík felé emelkedő fal kialakítása volt a cél. Ezzel szemben a távol-keleti, hagyományos japán építészet jobban kötődött a talajhoz és az épített teret, annak geometriai kompozícióját is egy vízszintes elem, az emberi fekvőhely méretű tatami többszörözésével komponálta. A kortárs építészet egyre inkább felfedezi és használja az alapsík formálásában rejlő lehetőségeket, mivel az alsó térhatár is az építészeti koncepció, a terv szellemiségének egyik lényeges közvetítője. A talaj, illetve az épített padló megjelölése teret definiál (a sumo kör, amelynek egyértelmű virtuális határai vannak), a burkolatváltások és a burkolat anyagának minősége a térhasználatot (vizes helyiségek burkolata, burkolt és gye- vagy vízfelület a szabadban) és a térérzékelést (lépéshang, tapintás változása, termélység érzetének módosulása az elemméret, mintázat által) befolyásolja. A szintkülönbségeket áthidaló lépcsők, rámpák, rézsűk is jelentős szerepet játszanak a térképzésben.

Balatonöszöd
(th)

Építésszé elsősorban önmagunkat neveljük, és hogy építészek maradjunk, folyamatosan tanulni kell. Az egyetemi képzés segítséget nyújt az alapok elsajátításában, de a tantárgyakra bontott struktúra részismereteket közvetít, és ezekből az egész összeállítása már egyéni

Pozsony

módszereket és akaratot igénylő feladat. A megszerzett tudás állandó frissítésre szorul, olvasva (könyvek, folyóiratok, net), épületeket, terveket tudatosan elemezve, előadásokat hallgatva (tanfolyamok, net), új prezentációs eszközök (szoftverek) használatát elsajátítva lehet követni a szakma változásait. Mindemellett nemcsak az építészetben belüli ismeretekre van szükség, hiszen az újító gondolatok gyakran multidiszciplináris (filozófiai, biológiai, művészi, matematikai stb.) megközelítések eredményei. Azonban az elmélet csak a gyakorlat által válik valós szakmai tudássá, hiszen maga a tervezés és a megvalósítás is egy kérdésekkel teli, intenzív tanulási folyamat. Moholy-Nagy László 1928-ban a Bauhaus nevelési elvei kapcsán írta, hogy „minden ember tehetséges, minden egészséges emberben megvan az a mélyen rejlő képesség, hogy alkotó energiáit kibontakoztassa, ha munkáját belülről igenli.” Ezzel a szemlélettel érdemes a tanuláshoz, az élet egészét átható, folyamatos kihíváshoz viszonyulni.

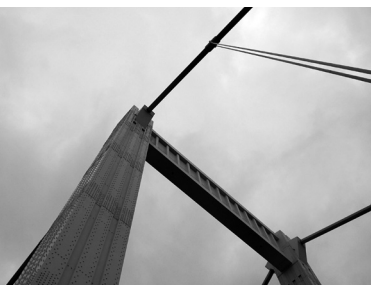
A város és az építészet megértéséhez elengedhetetlen az emberek, a közösségek és a társadalom, vagyis a fizikai és társadalmi környezet közti összefüggések ismerete. Egymásra hatásuk kölcsönös, hiszen az épített környezet a használat lehetőségeit teremti meg, másrészt minősége használóit tükrözi. Gazdasági háttér (ipar, szolgáltatás, turizmus, ingatlanpiac, nemzetközi helyzet, beruházások), demográfiai mutatók (népesség mérete, szerkezete és eloszlása, migráció, öregedés, munkaerő, szociális helyzet, iskolázottság), jogi keretek (államforma, politika, intézményrendszer, szabályozások, tulajdonviszonyok), kulturális adottságok (vallás, hagyomány, népművészet, divat, tudomány, művészet, értékrend, ízlés) stb. mind az építészeti feladatok, épületek, városok alakítói. Az építészet nem függetlenedhet az őt létrehozó és alakító társadalomtól, hiszen mozdulatlan, illetve lassan változó fizikai keretei az életet szolgálják.

Moustiers-
Sainte-Marie /
Franciaország

A technika eredetileg az elsajátítható és fejleszthető mesterségbeli tudást jelenti (rajztechnika, beszédtechnika), az archi-techné, az építészet maga az ősi alapismeret. Később a szót már inkább az építési, a műszaki tartalmakra utalva használják. Napjainkra a technika és technológia (vagyis gyártási folyamat elmélete és gyakorlata) pedig szinte azonos jelentésű kifejezések, gyakran egymást helyettesítve alkalmazhatók. (Ezt az elbizonytalanodást érzékelteti, hogy az építészetet is oktató műegyetemek angol megnevezése Technical University vagy University of Technology). Az emberiség történetét meghatározza a műszaki fejlődés és az építészet ennek a folyamatnak szerves része. A 19. században az ipari forradalom eredményei, korunk posztindusztriális társadalmában pedig az információ-technológia újításai generálnak radikális szakmai változásokat. Napjaink építészetében high tech (kísérleti technológia) és low tech (hagyományos technológia) egymással párhuzamosan létezik és elvileg technikailag már minden megoldható. De az építészeti minőség nem kizárólag az ipari és gazdasági hatalmakat működtető, és azt kiszolgáló technika alkalmazásával jön létre, hiszen az csak egy a számos összetevő közül (viszonyulás a helyhez, használat, téralakítás, tömegforma).

Budapest (tf)

Az építészet alapvetően tektonikus jellegű, hiszen célja az építés, ahol a földi fizikai törvényszerűségek, a nehézkedés által alakul anyag és szerkezet, az építőelemek rendszeré szerveződnek, illetve ezekkel összefüggésben születik meg a tér és a tö-

megforma. A kortárs svájci építészet egyik nemzetközileg is elismert irányzata a tektonikát látványosan az előtérbe helyezi, az anyagban rejlő szerkezeti, térbeli és érzéki lehetőségek feltárására törekszik. Ez egy olyan új megközelítés, amely az alaprajz elsődlegessége ellen dolgozik (funkcionalizmus), elveti az őszintétlen építészetet, ahol az anyag és szerkezet mindent eltakaró „öltözetet” kap (posztmodern), és szembeszáll a virtualitás anyagtalanságra ösztönző eszméivel (digitális építészet). A tektonika szerkezetközpontú felfogása mellett napjainkban a fogalom gyakran mint az építészeti minőség jelzője (tektonikus) is megjelenik, és olyan időtlen alapértékekre utal, mint a helyhez kötöttség, a térbeliség, az anyagszerűség, a tartósság, amik alapján egyszerű, jól működő, fenntartható házak épülnek. A tektonika hagyománytiszteletet követel, mégis végtelen mennyiségű újszerű megoldás forrása.

Piódão /
Portugália

Siena /
Olaszország

Tér és tömeg egymás nélkül értelmezhetetlen fogalmak. A tér az anyagot formálva születik, és az épített anyag mindig térbeli kiterjedéssel bír (nem lehet csak felület, tehát szükségszerűen tömegszerű). Évezredekem keresztül az egyértelmű, konkrét, formálható anyag

elsőbbrendűséget élvezett a megfoghatatlan, összetett, absztrakt térrel szemben és csak a 20. század eleji modern építészet tudatosította az építészetet a tér, a téralakítás művészeteként. A teret határai (alsó, oldalsó és felső térhatárok), illetve központja definiálja, és ezek jelenléte és minősége alapján különböztethetjük meg a tértípusokat (belső, átmeneti, külső tér). Épületen belül általában több téregység van jelen, és viszonyaikat a melléhelyezés és az áthatás alapkategóriák írják le. Tér és tömeg kapcsolatai alapján beszélhetünk tömegről a térben (ház a kertben), térről az épített tömegben (udvar a házban), térről a térben (árkád az utcában) és tömegről a tömegben (előadóterem „doboz” az épületen belül). A földi életben kötelezően anyag vagy anyagtalan, tehát tömeg vagy tér egymással ellentétes kettőssége érvényesül. A kortárs építészet kísérletezik köztes állapotok kialakításával: például ködfelhő, pára, vagy fény által a tér anyagszerűnek tűnik, a virtuális világban valós tömeg nélküli tereket érzékelhetünk, és az épített tömeg látszólagos anyagtalanítása (átlátzó üveg, üvegbeton, vizuális effektek) is szakmai kihívás.

A térkép a földfelszín léptékhelyes rajza, ami a valóság fizikai (természeti és épített) adottságait rögzíti. A léptéktől függően eltérő információkat közvetít egy területről, ezért különböző a földrajztudomány, a városépítészet és az építészet térképhasználata. Már az ókorban is készültek térképszerű városábrázolások, de az első atlasz csak a 16. század végén jelent meg, és abban is inkább a városok látképeit, mint térképeit rajzolták meg. A 20. század elejétől képes az ember a föld felé emelkedni, és azóta perspektivikus légifelvételek, illetve korunkban már léptékhelyes és torzításmentes orthofotók felülről is bemutatják a települési tájat, a városszerkezetet és az épületek ötödik homlokzatát, a tetőt. A térképészet mai térinformatikai rendszerei a fizikai környezet ábrázolását összekapcsolják a területek gazdasági, társadalmi, műszaki adataival, és ezáltal új alapokat adnak a tervezéshez. A néhány éve mindenki számára elérhető googleearth lehetővé teszi a Föld korábban elképzelhetetlen mélységű térképszerű, sőt akár látképszerű, térbeli megismerését, és a digitális technikáknak köszönhetően az interaktív térképek is nagy jövő előtt állnak. Ugyanakkor valaminek a feltérképezése nemcsak a környezet, a kapcsolatrendszerek vizuális ábrázolását jelenti, hanem magát a megértés folyamatát is. Egyéni mentális térképeink léteznek az általunk használt világról, fogalmi és elmetérképeink pedig gondolataink rendszerezését segítik.

Bécs (th)

Mecsek

A természet szeretete és az ember ösztönös fogékonysága a természeti szépségre minden korban és kultúrában evidencia. Védettségre vágyva elzárkózik tőle, természetes módon együtt él vele vagy akár túlértékeli a környezetalakításban a természeti elemek jelenlétét. A természet adottságait használva és kihasz-

nálva teremti meg saját életkörülményeit, és az építéssel szükségszerűen mindig kihat, elfoglal belőle egy darabot. A 18. században Jean-Jacques Rousseau már az elvesztett természetes élet újbóli megteremtését sürgette, ugyanakkor a „vissza a természethez” elvét kísérő „társadalmi szerződésével” a modern demokrácia, az emberi együttélés alapjait fektette le. Ezekre a gondolatokra támaszkodva korunk inkább egy „természeti szerződést” igényel, hogy a természettől eltávolodott ember létfeltételeit megmenthesse az általa leigázott Földön. A felismert veszély, a tudatosuló környezeti válság mindenkitől új típusú felelősségtudatot követel, a fenntarthatóság ökológiai szempontjai multidiszciplináris párbeszédek témája, amik hatására remélhetőleg az építési tevékenység környezettudatosabbá alakul, és még megóvhatók a természeti értékek. Ezt felismerve a kortárs építészet egyre inkább alkotásai részévé teszi a természetet: hagyományos vagy újszerű módon alkalmazza a helyszín természeti adottságait (tájéolás, geotermikus energia, anyaghasználat, növényzet), illetve tudományos kutatási eredmények (zöldfal, vízfal) vagy művészi utalások által (betonmintázatok, organikus formák) is beemeli a természetet az épített környezetbe.

koncepció

A tervezés egy gondolkodási folyamat, egy feldobott (a „projet” eredeti jelentése dobni) és elfogadott ötlet formálása. Az építészetben leggyakrabban alkalmazott úgynevezett normatív tervezés egy konkrét, megvalósítható épület irányába vezet. Koncepcionálás és méretezés állandó oda-vissza csatolása, léptékváltások sokasága, szakági munkarészek összehangolása jellemzi. Vázlatok, műszaki rajzok, modellek, szöveges munkarészek közvetítik az információkat, amiket végül az építés anyagba rögzít. Épület esetén ez a folyamat térben és időben is alapvetően zárt, hiszen adott telekre, adott határidőre készül a terv, majd a ház. A városépítészeti tervezést ezzel szemben egyfajta határtalanság jellemzi, hiszen nem lehet a beavatkozások, és azok hatásainak pontos térbeli kontúrját meghatározni, illetve időben sokkal jobban elhúzódik a folyamat. Az elmúlt években a hagyományos tervezési módszerek mellett, a társadalmi és technikai változásokat követő, úgynevezett folyamatalapú stratégiák jelentek meg, melyek célja, hogy a tervezés helyett inkább szakemberek által moderált, de laikusokkal megvalósított akciók irányítsák a települési környezet átalakulását. Ezzel párhuzamosan a digitális építészet dinamikus tervezési folyamaton megy keresztül, elveti a kiszámíthatóságot, és egyetlen végeredmény helyett különböző megoldásokat eredményező virtuális eszközöket használ.

Bécs (th)

talaj / alsó térhatár, fal / oldalsó térhatár

A felső térhatár feltételezi valamilyen oldalsó határnak (fal, pillérek) a létét, hiszen földi körülmények között az építmények nem függetlenedhetnek teljesen a talajtól. A felső lezárás, szintek között födémmel vagy a belső és külső terek határán tetővel, a belső tér

Budapest (tf)

kialakításának feltétele, hiszen azáltal, hogy fentről lehatárolt, oldalról is zárhatóvá válik a tér.

Az alsó, oldalsó és felső térhatárok az épületek többségénél egyértelműen elkülöníthetők, ugyanakkor léteznek olyan megoldások is, ahol ezek egymásba fordulnak (kőből épült álboltozat, vasbeton héjszerkezet, biomorf épület). A tető nagymértékben az adott kor építéstechnikai és technológiai tudásától függ (az ókori római építészetben a kő- és téglaboltozás, a 19. században a vas- és acél-, a 20. században pedig a vasbeton szerkezetek megjelenése teremtett új lehetőségeket), és kialakítása, mérete általában az épület rendeltetését, környezetében elfoglalt helyét tükrözi. Ugyanakkor a külső megjelenés mellett a felső térhatár a belső és az átmeneti terek formálásában is jelentős szerepet játszik. Szerkezete, anyaga, felületminősége súlyossá vagy légiessé tesz egy belső teret, erősíti vagy gyengíti a tér vertikálisát, semleges módon viselkedik, vagy egyedi jellegével észreveteti magát, határozottan elkülöníti a belsőt a külső tértől vagy a szabadba kifutva inkább a terek közti kapcsolatokat erősíti.

faktúra, szerkezet

A külső megjelenésre utaló textúra (szövet), a belső felépítést jellemző struktúrához (szerkezet) hasonlóan eltérő építészeti léptékekben gyakran használt fogalom. Az épített környezet egymásra épülő textúrák láncolataként is érzékelhető, hiszen a rajzolat a nézőpont változtatásával állandóan módosul (googleearth használat): épületekből összeálló városalaprész, homlokzati elemekből formált burok, épületdíszítmények felületmintázata vagy egy anyag külső és belső hatások következtében szervesen kialakuló külső kérge egyaránt textúra. Értelmezése szorosan kötődik az emberi látáshoz, mivel a szem sok hasonló elem ismétlődése esetén ösztönösen csoportosítja a közelség, hasonlóság, irányítottság, folytonosság stb. elvei alapján, így nem az alkotórészek, hanem a belőlük képződő mintázat az érzékelhető. A textúra előre pontosan meghatározott geometriai alakzatok és transzformációk segítségével tervezett vagy az alkotórészek véletlenszerű elrendeződését mutatja. A történeti építészet racionális mintázataival mellett a kortárs formálásban a „tervezett véletlenszerűség” szerepe erősödik: szövetszerű beépítések, alaprajzi labirintusok, természeti mintákat követő (ujjlenyomat) vagy számítógépes algoritmusok által generált homlokzati felületek (parametrikus tervezés) jelennek meg.

Párizs

Az építészet számos összetevője általában típusok szerint van csoportosítva. A tipologizálás segíti a gyűjtést, logikus elrendezést biztosít, könnyen tárolhatóvá, kereshetővé és átadhatóvá teszi az információkat (erre a módszerre épül a digitális maprendszer is). Minden kutatás és tervezés, amely a tipológiát használja, meghatározza saját feladatát (belvárosi bérháztípusok, színház alaprajzi típusok, kapualjak, előkertek) és azon belül egyfajta hierarchikus felépítést követve törekszik a tovább már nem egyszerűsíthető alapelemek, típusok megtalálására. Várostartípusok, beépítési típusok, épülettípusok, szerkezetípusok, tértípusok, részlettípusok stb. sokaságának feltárása már megtörtént, de a környezet változatosságának köszönhetően a tipologizálás lehetősége végtelen. Az építészettörténeti és elméleti munkák, illetve az építészetet befolyásoló előírások, szabályozások elsősorban az épület főfunkciója alapján alkotnak épülettípusokat. Ezek a kategóriák (lakóházak, templomok, múzeumok) az épületek használata, formája, térszervezése, elhelyezkedése, anyaghasználata szerint altípusokra oszlanak. A mai hivatalos szóhasználat azonban egyre kevésbé osztályoz épületfunkciók alapján (lakó- és szállásjellegű épületek,

egyéb közösségi, szórakoztató épület), tükrözi a házak, a város használatának sokféleségét.

London

művészet

Az építészet lényegéhez tartozik a tervezés és építés kettőssége, és ezek sokféle tudást, egzakt, megismételhető eredményt hozó, innovatív kísérletezést, vagyis tudományos megközelítést igényelnek. Az építészet autonóm tudományterület, de alkotási és megvalósítási folyamata multidiszciplináris.

A feladattól függően, a munkában közvetlenül (szakemberek) vagy közvetett módon (publikációk) részt vesznek a műszaki tudományok (építészmérnökök, építőmérnökök, energetikusok, épületgépészek, informatikusok), a bölcsészettudományok (filozófusok, szociológusok, történészek, pszichológusok), a társadalomtudományok (közgazdászok, szociológusok, jogászok) és a természettudományok (fizikusok, matematikusok) művelői is. Az építészet egyik legfontosabb ösztönzője a tudományos fejlődés, így filozófiai, matematikai, társadalmi elméletek térbeli formát kaphatnak, új anyagokban rejlő lehetőségek kipróbálhatók (szerkezetek, formák, burkolatok), ugyanakkor az építészet a tudomány kiszolgálója is, mivel az építőiparon keresztül értékesíthetők az új tudományos, ipari fejlesztések eredményei (anyagok, építőelemek, berendezések). Az építészet tudomány (is). A Magyar Tudományos Akadémián a Műszaki Tudományok közé sorolják az építészettudományt, ugyanakkor a minőségi építészet túllép az oktatásban, a hazai és nemzetközi szervezetekben rákényszerített kategóriákon, hiszen lényege a tudomány és a művészet megbonthatatlan egysége.

Hamburg

Graz

Babits Mihály az irodalom-fogalom kapcsán írja, hogy „lehet a szavaknak új értelmet adni, lehet egy-egy új szót is csinálni: de csupa új szóval nem lehet beszélni”. Az építészetben is a névtelen, egymáshoz illeszkedő épületek hozzák létre a települést, ugyanakkor egy

élő, folytonos városszövetnek szüksége van az időt és a teret egyaránt megjelölő, a régit továbbépítő vagy teljesen új művészi alkotásokra. Az újszerűség keresése egyfajta szakmai kötelezettség, hiszen az építészet tudomány és művészet, és mindkettő lényege az állandó változás, újdonságok felfedezése vagy létrehozása. A tudományos innováció új használati módokat, környezet- és jövőtudatos megoldásokat, anyagokat és szerkezeteket kutat, míg a művészi megközelítés új elméleti, térbeli vagy formai koncepciók megjelenítésére törekszik. Az alkotás szabadságát a helyszín adottságai, a program igényei, a szabályozási előírások, a pénzügyi lehetőségek, az építés körülményei, a megrendelő szellemisége és a tervező képessége stb. mind korlátozzák. Sűrű várostestbe ékelődő házak homlokzatai, teteje és belső kialakítása lehet egyedi, míg szabadon álló épület önálló, akár szokatlan, újszerű „épületszoborként” viselkedhet. Azonban az extrém építészeti megoldás önmagában nem érték, mivel az épületet üzenete, környezetéhez való viszonya, használata, gazdaságossága, időtállósága is minősíti.

A kozmikus adottságok, a Nap és a Hold, az alattunk elterülő tömörnek érezhető Föld és a felettünk végtelennek tűnő ég, az északi és déli pólus, a gravitáció függőlegese és a horizont vízszintese, a légkör jelenségei stb. az emberi lét kereteit adják. Az univerzum titkait mítoszok, vallások és a tudományos megközelítések próbálják megfejteni, hiszen semmisségünk és kiszolgáltatottságunk egyértelmű. Életünk az univerzum által diktált változások (napszakok, évszakok, korszakok) ritmusát és véletlenszerűen bekövetkező eseményeit (meteoritbecsapódás, jégkorszak) követi. Az építészet eredendően helyhez kötött, a környezet alakítása és használata sem függetleníthető a földi körülményektől, bár a 20. század technikába vetett hite és a globalizáció adta lehetőségek egyre több ponton meggyengítették ezt a kapcsolódást. A természeti környezet, amely az univerzum részeként, eredményeként alakult ki a Földön, az építészetet sokfélévé formálta. Az épületnek az éghajlat összetevőire (hőmérséklet, hőingadozás, napsütéses órák száma, csapadék, páratartalom) természetes módon (tájolás, falvastagság, tetőforma) vagy mesterséges megoldásokkal (klíma, szigetelés), de mindenképp reagálnia kell. Körünk környezettudatos építése ismét felfedezi és alkalmazza az építészet ősi módszereit, illetve újak fejlesztésére törekszik, hogy az elmúlt évtizedek erőforrás-pazarlását fékkelje, a klímaváltozás sebességét mérsékelje.

Mecseknádasd

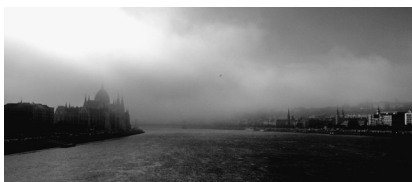

A jelenből való menekülés vágya az ókortól kezdve folyamatosan filozófiai, társadalmi és művészeti (irodalmi, képzőművészeti, építészeti) víziókat termel. Az utópia (u-topos), helynéküliséget, a konkrét fizikai helytől való térbeli eltávolodást (Atlantisz, úr), míg az ukrónia (u-chronos) időtlenséget, az adott pillanatból az elképzelt múltba (Piranesi Róma-rajzai) vagy a vágyott jövőbe (Archigram ábrái) való kilépést jelenti. Az épület- és városutópiáknak jelentős szerepük van az építészet alakulásában, mivel általában egy aktuális környezetalakítási, vagy a fizikai környezettel összefüggő társadalmi problémára világítanak rá, provokatív képi és szóbeli megfogalmazásuk pedig progresszív kritikát vagy akár megoldási javaslatokat ad. Ezek az elképzélések sokszor gondolatilag megelőzik koruk tudományos és technikai szintjét (Verne), illetve az adott társadalmi berendezkedés mellett elképzelhetetlenek (Platón). Az utópia és ukrónia nem a megvalósításra, hanem a figyelemfelkeltésre szánt építészeti alkotások műfaja: publikációk, installációk, kiállítások, tervpályázatok, diplomatervek mernek bátran kísérletezni az itt és ma még lehetlennel.

Kolontár

Napjainkra a Föld lakosságának több mint fele városlakó, míg ez az arány Európában már 80% körüli. A város a természeti környezethez kötött em-

Budapest (tp)

beri alkotás, a civilizáció lenyomata. Erre utalnak szavaink is. A közügyekkel való foglalkozást jelentő politika az ókori görög polisz (városállam) szóból, a civilizáció a latin civitas (város) megnevezésből, és a 19. századtól kezdve minden, ami általában a várossal kapcsolatosat jelent, az ókori 1 millió lakosú Rómát jelölő „urbs”-ből származik: urbanisztika, urbanitás, urbánus (urban). Város és építészet egymástól szintén elválaszthatatlan, hiszen a város fejlődése teremti meg az építészet kibontakozási lehetőségeit, az építési feladatok többsége egyértelműen a települési tájhoz kötődik, és a fenntarthatóság elve megköveteli tőlünk és a jövő generációtól is, hogy a már korábban urbanizált területeket hasznosítsa, ne foglaljon el építéssel újabbakat a természettől. Nincs két egyforma város a világban, hiszen a városszövet rajzolata a természeti adottságok mellett az épített és humán alkotóelemek összefüggéseit érzékelteti. Nem a részek, hanem az egész adja lényegét. A házak többsége egy település egyetlen, önmagában jelentéktelennek tűnő eleme, míg egyes épületek közegükből kiemelkedve egyedi építészeti formát, méretet, használatot és jelentést kaphatnak. Eltérő tervezői hozzáállást kíván ennek a két különböző helyzetnek (statizta és főszereplő) a felismerése és tudatosítása egy-egy építészeti feladat kapcsán.

Bordeaux /
Franciaország

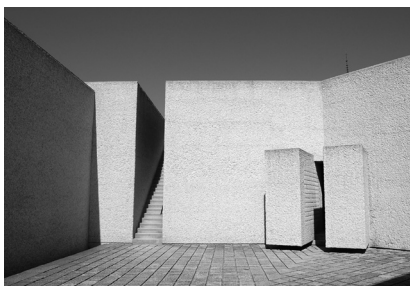
A víz a földi és emberi élet forrása. Az egyiptomi teremtésmítosz szerint Isten az embert nedves földből formálta, és hasonló kapcsolódásra utal a latin humus (talaj), humidus (nedves) és humanus (emberi) szavak azonos szótöve. A megtelepe-

dés a tájban édesvizet követel: kutat, patakot, folyót, tavat. Víz közelében, tenger, tó vagy folyóparton élni szintén különleges adottság, mivel a víz mindennapi látványa, a víz nyújtotta élelem, a felfedezésekre, utazásra ösztönző távlat, a vízbe merülés lehetősége, illetve a víztől való félelem, a védekezés szükségessége embert formáló természeti erő. A víz nemcsak a földön, földben, föld alatt, hanem az emberi lélettér felett, az égben is jelen van. A csapadék mennyisége és minősége az építészeti kultúrák (tetőforma, arkád, lábakra állított ház) és a táji környezet (növényzet, vízrajzi adottságok, színvilág) egyik meghatározója. Az építészet a vizet tudatosan is beépíti a házba: szimbolikus tartalommal ruházza fel (kút, medence), élményelemként (látvány, érintés, hang) vagy a mikroklíma javítására (vízfal, vízpára) használja. A víz, a kék „zöldfelület” a külső terek alakításában is egyre jelentősebb szerephez jut: az édesvízkészlet globális környezeti problémái a vízkörforgás biztosítását (csapadékvíz-hasznosítás, vízáteresztő burkolatok alkalmazása), míg a városi életminőség mai elvárásai, a gazdaság, ipar és klíma változásai a vízparti területek megújítását, illetve vízfelületek, vízfolyások kialakítását követelik.

nyitottság

Zártság és nyitottság kettőssége, és a két szélsőséges helyzet közti számos átmenet az építészet minden szintjét áthatja. A hagyományos európai építészeti kultúra a zártság, védettség biztosítására törekszik, és a belső teret kevés nyílással tagolt falakkal határolja el a külső, nyilvános világtól. A kortárs építészet szoborszerű tömegeinek többsége, legyenek akár áruházak szigorúan funkcionális dobozai vagy extrémén formált biomorf testek, környezetüktől elszigetelve, magányosan állnak, zártak és befelé fordulók, folytonos határoló felületük teljesen elkülöníti a belső teret a külvilágtól, így világításuk és szellőzésük is mesterséges. A zártság telkek, városi tömbök, városrészek, sőt akár egész városok

esetén is értelmezhető. A történeti települések többsége erős fallal körbevett sziget volt a természeti tájban, a városon belül az épületek szigorú rendben kerültek egymás mellé, zárt térfalat képeztek az utcák felé, egyértelműsítették a magánélet és a közélet határát. A beépítés megváltozása a zártság iránti igényt nem szüntette meg, szabadon álló épületegyüttes körül védőfalak (condominium, lakópark), családi házak telekhatárain zárt, az elkülönülés érzetét nyújtó épített vagy növényzetből kialakított, tömör és átláthatatlan kerítések emelkednek.

Párizs

Salföld

Könyv, amit zsebbe lehet tenni és bárhol, bármikor, bármennyi időre elővenni, kinyitni, beleolvasni. Néhány szó, egy mondat, egy bekezdés, ami gondolkodásra készítet. Ennek a könyvnek is ennyi a célja. A kultúra popularizálására törekvő első zseb-

könyvek 1931-ben Németországban, majd 1935-ben a „Penguin Books” Nagy-Britanniában és 1939-ben a „Pocket Books” az Egyesült Államokban jelentek meg. Franciaországban az elsősorban szépirodalmi műveket közlő „livre de poche” sorozat 1953-ben indult el, és 1954–89 között adták ki Magyarországon az „Olcsó Könyvtár” köteteit, illetve építészeti témájú sorozat „A mi Budapestünk”. A zsebkönyv egy kis, barátságos, egyszerű, de igényes tárgy, ami mindig velünk lehet. Utazás és olvasás, séta és tanulás élményét nyújtja egyszerre. Építészek zsebkönyv mellett vagy helyett vázlatfüzetet hordanak magukkal. Általában kicsit és feketét. Mindig kéznél van, hogy szolgálja a tervezési folyamatot, ami nem munkaidőhöz és helyhez kötött. Személyes tárgy, gondolatfoszlányok, skiccek otthona.